

Odnos privrženosti, mentalnog sklopa i zadovoljstva u romantičnim odnosima

Ravnjak, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:662805>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-02**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij psihologije

Tea Ravnjak

ODNOS PRIVRŽENOSTI, MENTALNOG SKLOPA I
ZADOVOLJSTVA U ROMANTIČNIM ODNOSIMA

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Valerija Križanić

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Diplomski studij psihologije

Tea Ravnjak

ODNOS PRIVRŽENOSTI, MENTALNOG SKLOPA I
ZADOVOLJSTVA U ROMANTIČNIM ODNOSIMA

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana opća psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Valerija Križanić

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Tea Ravnjak

U Osijeku, rujan 2022.

Tea Ravnjak, 0122227096

Odnos privrženosti, mentalnog sklopa i zadovoljstva u romantičnim odnosima

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos anksiozne i izbjegavajuće dimenzije privrženosti romantičnom partneru i razvojnih, odnosno fiksnih implicitnih teorija o romantičnim odnosima te zadovoljstva trenutnim romantičnim odnosom. Konstrukti su izmjereni pomoću Upitnika iskustva u bliskim odnosima – strukture odnosa, Skale implicitnih teorija o vezama te Indeksa kvalitete braka. U istraživanju je sudjelovalo 256 žena koje su bile u heteroseksualnom romantičnom odnosu dulje od šest mjeseci. Provjereni su moderatorski učinci duljine trajanja veze te teorije sudbine i teorije rasta na odnos dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom. Interakcija izbjegavajuće privrženosti i vjerovanja u rast pokazala se statistički značajnim prediktorom zadovoljstva vezom. Preciznije, osobe visoko na dimenziji izbjegavanja mogle bi biti manje nezadovoljne vezom što snažnije vjeruju u rast. U svrhu potpunog razumijevanja pretpostavljenih odnosa ponuđene su smjernice za daljnja istraživanja ove teme.

Ključne riječi: privrženost, mentalni sklop, implicitne teorije, romantični odnosi, zadovoljstvo vezom

The relationship of attachment, mindset and romantic relationship satisfaction

The aim of the present research was to examine the relationship between the anxious and avoidant dimensions of attachment to a romantic partner, developmental and fixed implicit theories about romantic relationships, and the satisfaction with the current romantic relationship. The constructs were assessed using The Experiences in Close Relationships – Relationship Structures Questionnaire, The Implicit Theories of Relationships Scale, and The Quality of Marriage Index. 256 women who were in a heterosexual romantic relationship for more at least six months participated in the research. The moderating effects of the length of the relationship, the destiny theory and the growth theory on the relationship between attachment dimensions and relationship satisfaction were verified. The interaction of avoidant attachment and belief in growth was found to be a statistically significant predictor of relationship satisfaction. More specifically, people high on the avoidance dimension might be less dissatisfied with the relationship the more strongly they believe in growth. Guidelines for further research on this topic are proposed in order to fully understand the assumed relationships.

Keywords: attachment, mindset, implicit theories, romantic relationships, relationship satisfaction

Sadržaj

Uvod.....	1
Zadovoljstvo romantičnom vezom.....	1
Prediktori zadovoljstva vezom	2
Privrženost.....	5
Privrženost i zadovoljstvo vezom.....	8
Mentalni sklop.....	11
Mentalni sklop i zadovoljstvo vezom.....	13
Mentalni sklop i privrženost	14
Cilj istraživanja	16
Problemi i hipoteze	16
Metoda	17
Sudionici.....	17
Instrumenti	17
Postupak	19
Rezultati	20
Učinak duljine trajanja veze na odnos dimenzija privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom.....	21
Učinak dimenzija mentalnog sklopa na odnos dimenzija privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom.....	23
Rasprava.....	26
Ograničenja te znanstvene i praktične implikacije nalaza istraživanja	30
Zaključak.....	32
Literatura.....	33

Uvod

Ljubav i romantične veze sveprisutni su koncepti u svakodnevnom životu ljudi te je zadovoljavanje osnovne potrebe za pripadanjem, osobito u romantičnim odnosima, neizostavna sastavnica dobrobiti pojedinca. Štoviše, različiti ishodi vezani uz romantične odnose, poput zadovoljstva vezom ili brakom ili njihove percipirane kvalitete, dosljedno se pokazuju povezanim s tjelesnim, kao i mentalnim zdravljem partnera (Fincham i sur., 2018; Graham i sur., 2011) i dobrobiti njihove djece (Joel i sur., 2020). Budući da kvaliteta ljubavne veze ima sveobuhvatan učinak na kvalitetu života partnera, nije iznenađujuće opažanje o ekstenzivnosti literature koja proučava upravo odrednice tog konstrukta te prediktore zadovoljstva romantičnim odnosom.

Zadovoljstvo romantičnom vezom

Ne postoji općeprihvaćena koncepcija niti način mjerenja zadovoljstva vezom. Primjerice, jedno je stajalište da se zadovoljstvo vezom može i treba mjeriti subjektivnom globalnom procjenom, odnosno odgovorom na nekoj skali na česticu poput „Koliko ste zadovoljni svojim romantičnim odnosom?“. Međutim, na temelju jedne čestice ne može se utvrditi pouzdanost niti valjanost varijable te se stječe tek globalni uvid u zadovoljstvo odnosom (Tadinac i sur., 2007). Srodan se pristup zalaže za jednodimenzionalnu strukturu koja se sastoji od nekoliko čestica koje čine globalnu procjenu zadovoljstva vezom (npr. Norton, 1983; Bradbury i sur., 2000). S druge strane, neke se od često korištenih skala zadovoljstva vezom temelje na višedimenzionalnoj strukturi, dok neke objedinjuju globalnu procjenu s odgovorima na nekoliko dimenzija stavova i osjećaja o odnosu. Tako, se, na primjer Spanierova (1989) skala partnerske prilagodbe sastoji od dimenzija: (1) konsenzus – stupanj u kojem se par slaže o pitanjima važnim za odnos, (2) zadovoljstvo – stupanj u kojem je par zadovoljan svojim odnosom, (3) kohezija – stupanj bliskosti i zajedničkih aktivnosti i (4) afektivna ekspresija – stupanj iskazivanja naklonosti te seksualnih odnosa. Dok su višedimenzionalne mjere zadovoljstva naizgled pouzdanije i valjanije, ključna prednost jednodimenzionalnog pristupa leži u tome da je u odnosu na globalnu procjenu moguće diferencirati zadovoljstvo vezom od njegovih prediktora i posljedica (Graham i sur., 2011; Norton 1983). Osim toga, mjerenje globalne i specifičnih evaluacija istovremeno rezultira umjetnim povećanjem povezanosti između zadovoljstva odnosom i samoprocjene interpersonalnih procesa u braku, odnosno vezi (Bradbury i sur., 2000). Također, u istraživanjima se pokazuje visoka povezanost zadovoljstva vezom mjerenog jednom česticom

i onog mjerenog na više čestica (Tadinac i sur., 2007). Štoviše, dosljedno se visoke korelacije dobivaju i između jednodimenzionalnih i višedimenzionalnih mjera zadovoljstva vezom (Graham i sur., 2011), prikazujući jednodimenzionalne skale kao jednako prikladne mjere zadovoljstva romantičnim odnosom.

Drugo pitanje vezano uz definiciju zadovoljstva vezom odnosi se na već spomenute srodne konstrukte – kvaliteta veze/braka, bračna prilagodba i sreća u vezi/braku. Nekolicina autora zastupa stajalište koje izjednačava te konstrukte (Bradbury i sur., 2000; Graham i sur., 2006; 2011), definirajući ih subjektivnim osjećajem zadovoljstva u međusobnoj interakciji partnera. Spanier (1989) kritizira takav pristup na temelju vlastitog modela partnerske prilagodbe koji kvalitetu braka poistovjećuje s bračnom prilagodbom, dok je zadovoljstvo brakom faktor nižeg reda, uz konsenzus, koheziju i afektivnu ekspresiju. Treći pristup je onaj Nortona (1983). On određuje kvalitetu braka kao nezavisnu subjektivnu globalnu procjenu kvalitete odnosa, upozoravajući na tendenciju izjednačavanja kvalitete odnosa sa zadovoljstvom, bračnom prilagodbom ili čak zadovoljavajućom komunikacijom u braku ili vezi, koje implicitno možemo smatrati čimbenicima zadovoljstvu vezom, dok oni, prema autoru, tvore zasebne konstrukte. Nasuprot posljednjem pristupu, upravo se Indeks kvalitete braka (Norton, 1983) pokazao toliko visoko povezanim s različitim mjerama zadovoljstva brakom i zadovoljstva vezom (Graham i sur., 2011) te s njima dijeli dovoljno prediktora (Tadinac i sur., 2007) da praktično opravdava shvaćanje globalne procjene kvalitete odnosa prikladnom mjerom zadovoljstva vezom.

Prediktori zadovoljstva vezom

Budući da se i kvaliteta veze i zadovoljstvo vezom dosljedno pokazuju prediktorima individualne dobrobiti i zdravlja (Fincham i sur., 2018), kao i podržavajućih obiteljskih i društvenih prilika (Bradbury i sur., 2000), dakako je značajno usmjeriti znanstvene napore u identificiranje i promicanje prediktora zadovoljstva u ljubavnim vezama. Prvenstveno valja spomenuti učinke sociodemografskih varijabli. Istraživanja u različitim kulturama pokazala su više zadovoljstvo muškaraca brakom u odnosu na zadovoljstvo koje navode žene (npr. Karney i Bradbury, 1995; Sorokowski i sur., 2017). Karney i Bradbury (1995) tvrde da su muškarci zadovoljniji jer imaju niža očekivanja od veze, dok istovremeno manje ulažu, uslijed čega dolazi do smanjenog zadovoljstva partnerica vezom. Na uzorku hrvatskih parova dosad se razlike između muškaraca i žena u zadovoljstvu brakom nisu pokazale značajnima (Obradović i Čudina-Obradović, 2001), odnosno zadovoljstvu vezom (Tadinac i sur., 2007). Od ostalih

socioekonomskih varijabli, dosljedno se pokazuje prediktivnost socioekonomskog statusa – što je on niži, niže je i zadovoljstvo partnera vezom, što se pokazalo u različitim kulturama, dok su nalazi vezani uz obrazovanje nekonzistentni (Sorokowski i sur., 2017). Ipak, kod nekih se varijabli učinak pokazuje tek po ispitivanju podudarnosti među partnerima. Tako je zadovoljstvo partnera više što su homogeniji po obrazovanju i religijskoj pripadnosti (Tadinac i sur., 2007). Nadalje, nalazi o povezanosti dobi partnera i zadovoljstva vezom nekonzistentni su. Pritom neki navode neznačajne razlike (npr. Koehne, 2000; prema Tadinac i sur., 2007), dok nešto više istraživanja pronalazi negativan učinak dobi na zadovoljstvo, međutim taj se učinak gubi kad se kontrolira duljina trajanje veze (Karney i Bradbury, 1995; Tadinac i sur., 2007; Sorokowski i sur., 2017). Što se tiče duljine trajanja veze, meta-analiza 43 longitudinalna istraživanja prediktora zadovoljstva vezom označava tu varijablu jedinom od objektivnih karakteristika odnosa koja značajno predviđa zadovoljstvo vezom (u odnosu na kohabitaciju, vrstu romantičnog odnosa i činjenicu ima li par djeću, koje su se u navedenom istraživanju pokazale neznačajnima). Međutim, metodom analize korištenom u konkretnom istraživanju nije moguće odrediti smjer niti veličinu učinka prediktora (Joel i sur., 2020). U nekim se longitudinalnim istraživanjima (npr. Byers, 2005; prema Hadden i sur., 2014) i meta-analizama (Mitnick i sur., 2009) pokazao malen, ali statistički značajan pad u zadovoljstvu brakom i vezom u razdoblju od jedne godine do 18 mjeseci. Neka istraživanja navode zakrivljen odnos, točnije u obliku slova U (Fischer i sur., 2018; Sorokowski i sur., 2017), što bi značilo da nakon određenog vremena zadovoljstvo odnosom počinje opadati, zatim neko vrijeme ima niski plato, te tada opet počinje rasti. Rasprava o odnosu trajanja veze i zadovoljstva istom nastaviti će se u narednom odjeljku u okviru temporalnog modela privrženosti.

Ostale zaštitne i rizične čimbenike za zadovoljstvo vezom Bradbury i suradnici (2000) u svom pregledu svrstavaju u dvije kategorije. Prva se odnosi na *interpersonalne procese*, a obuhvaća područja kognicije, afekta, fiziologije, obrazaca ponašanja, socijalne podrške te nasilja. Valja naglasiti kako ovi procesi imaju kumulativan učinak. Točnije, što se ponašanje više ponavlja ili je uvjerenje dulje prisutno, njihov će učinak na zadovoljstvo odnosom biti snažniji (Teal, 2018). Druga kategorija prediktora zadovoljstva vezom jesu kontekstualni faktori, u koje autori ubrajaju *mikrokontekst* – prisutnost djece, podrijetlo i karakteristike partnera, životne stresore i promjene, te *makrokontekst* – šire društvene prilike koje se mogu odraziti na pojedinca i na stabilnost veze, poput stope zaposlenosti i ekonomskih prilika. Joel i suradnici (2020) u sveobuhvatnoj meta-analizi prediktore zadovoljstva vezom svrstali su također u dvije skupine: *individualne razlike*, koje su obuhvaćale procjenu sudionika o

vlastitim karakteristikama, poput zadovoljstva životom, negativnog afekta, depresije, izbjegavanja bliskosti i anksiozne privrženost; te *karakteristike odnosa* – procjene osobe o karakteristikama veze ili partnera, kao što su percipirana predanost partnera, uvažavanje, seksualno zadovoljstvo, percipirano zadovoljstvo partnera i sukobi. U drugu su skupinu svrstana i objektivna obilježja, kao što je duljina trajanja veze i činjenica ima li par djecu. Autori naglašavaju veći doprinos objektivnih karakteristika odnosa zadovoljstvu, nasuprot ostalim prediktorima. Pritom individualne razlike i subjektivno doživljene karakteristike odnosa, imaju manji, ali značajan učinak.

Zasebno je važno spomenuti doprinos prisutnosti djece romantičnog para njihovom zadovoljstvu vlastitim odnosom. Primjećuje se negativan učinak imanja djece na samoprocijenjenu kvalitetu braka, dok se istovremeno nakon dobivanja djeteta vjerojatnost rastave ili prekida smanjuje (Bradbury i sur., 2000). Belsky i Hsieh (1998; prema Bradbury i sur., 2000) objašnjavaju ovu pojavu međusobnim nekooperativnim ponašanjem kao varijablom koja, u interakciji s činjenicom imaju li partneri djecu, predviđa pogoršanje njihova odnosa. U istraživanju Obradović i Čudina-Obradović (2001) partneri bez djece izvijestili su o višoj kvaliteti braka u odnosu na skupine s djecom, dok se skupine partnera s jednim i s više djece nisu međusobno razlikovale. Nasuprot tome, u nekim istraživanjima, primjerice u meta-analizi Mitnick i suradnika (2009), pad u zadovoljstvu brakom tijekom vremena bio je značajan i kad se kontroliralo promjene u statusu roditeljstva. Joel i suradnici (2020) također nisu pronašli učinak imanja djece na zadovoljstvo vezom. Sorokowski i suradnici (2017) navode nekonzistentne rezultate, sugerirajući da bi kulturalni faktori mogli igrati ulogu u odnosu zadovoljstva vezom i broja djece. Briga o djeci mogla bi doprinositi bračnom zadovoljstvu u kolektivističkim društvima, dok bi u individualističkim kulturama važniju ulogu u zadovoljstvu odnosom mogli imati osobni užici. Što se tiče individualnih karakteristika partnera koji utječu na zadovoljstvo vezom, daleko najznačajniji dio istraživanja bavio se kako ranom privrženosti primarnim skrbnicima, tako i privrženosti partneru u odrasloj dobi (Bradbury i sur., 2000). Fincham i suradnici (2018) navode implicitne stavove o romantičnim odnosima i radne modele privrženosti kao značajne individualne kognitivne prediktore zadovoljstva vezom. Bradbury i suradnici (2000) radne modele svrstavaju u mikrokontekstualne čimbenike veze. U idućem će odlomku biti razjašnjena konceptualizacija ovih konstrukata, kao i najvažniji istraživački dohvati u tom području.

Privrženost

Pojam privrženosti utemeljio je Bowlby (1982) s ciljem objašnjavanja emocionalnih reakcija djece pri razdvajanju od roditelja. On tvrdi da novorođenčad ima urođen bihevioralni sustav privrženosti, odnosno motivacijski sustav koji koordinira formiranje emocionalne povezanosti s primarnim skrbnicima, a koji se evolucijski razvio kao prilagodba na adaptivni problem preživljavanja. Točnije, novorođenče se po rođenju ne može brinuti samo za sebe pa je adaptivno da bude afektivno vezano uz osobu koja može zadovoljiti njegove osnovne potrebe. Taj motivacijski sustav usmjerava ponašanja traženja i održavanja bliskosti sa skrbnicima, potkrijepljena subjektivnim osjećajima ugone i sigurnosti u njihovoj prisutnosti, dok separacija od njih inicira osjećaj ugroženosti kod djeteta (Bowlby, 1982). Značajan rad u tom području nastavlja Ainsworth i suradnici (1978/2015) eksperimentom pomoću kojeg su kategorizirali reakcije djece na odvajanje i ponovno združivanje s majkom u tri različita obrasca: (1) sigurna privrženost – dijete je vidno uznemireno i traži majku po razdvajanju, no po povratku ga majka lako umiruje, (2) anksiozno- izbjegavajuća – dijete pri separaciji ne pokazuje znakove uznemirenosti te nakon povratka majke izbjegava kontakt s njom i (3) anksiozno-ambivalentna privrženost – dijete je uznemireno tijekom razdoblja razdvojenosti, po povratku majke traži kontakt s njome, istovremeno pokazujući i znakove bijesa i otpora, pa se tako teže smiruje. Main (1995/2009) pojašnjava funkciju druga dva stila privrženosti, koje možemo nazvati nesigurnom privrženosti. Naime, djeca manje brižnih ili preopterećenih roditelja bit će motivirana oslanjati se na vlastite strategije smirivanja, umanjujući tako opasnost od napuštanja od strane roditelja. Autorica također dodaje i četvrti stil privrženosti – dezorganizirani/dezorijentirani, koji se očituje u kontradiktornim, pogrešno usmjerenim ili stereotipnim obrascima ponašanja djeteta tijekom nepoznate situacije, što je uzrokovano strahom od samog skrbnika (Main, 1995/2009). Smatra se da su navedene individualne razlike u obrascima privrženosti u funkciji mentalnih reprezentacija okoline i sama sebe, odnosno unutarnjih radnih modela koje djeca internaliziraju pod utjecajem ranih iskustava (Bowlby, 1982). Te unutarnje radne modele sačinjavaju slika o sebi i slika o bliskim ljudima (Bartholomew i Horowitz, 1991). Prva se unutarnja reprezentacija odnosi na to doživljava li dijete sebe kao osobu vrijednu podrške, osobito od strane osobe kojoj je privržen – roditelja ili drugog primarnog skrbnika. Druga se odnosi na procjenu te figure privrženosti kao pouzdane i brižne (Bowlby, 1973). Pretpostavlja se da su ti modeli stabilni u vremenu i u različitim odnosima, to jest da diktiraju kvalitetu emocionalnih odnosa s bliskim osobama od djetinjstva sve do odrasle dobi (Ainsworth i sur., 1978/2015; Bowlby, 1982; Main, 1995/2009).

Dosadašnji pregled ranih istraživanja privrženosti temeljio se na kategorijalnom shvaćanju tog konstrukta, svrstavajući različite obrasce potreba, očekivanja, emocionalnih reakcija i ponašanja djece i odraslih u zasebne stilove privrženost. Bartholomew (1990), na temelju Bowlbyjeve (1973) konceptualizacije unutarnjih radnih modela, model sebe i model drugih shvaća kao dvije dimenzije na kojima pojedinac može imati negativnu ili pozitivnu sliku o sebi te pozitivnu ili negativnu sliku o drugima. Kombinacijom tih dviju dimenzija privrženost odraslih organizirana je u četiri moguća obrasca: (1) osobe sigurne privrženosti imaju pozitivnu sliku o sebi i drugima, (2) oni preokupirane privrženosti imaju negativno viđenje sebe, a pozitivno drugih, (3) osobe s odbijajućom privrženošću, nasuprot tome, imaju pozitivno viđenje sebe, a negativnu sliku o drugima te (4) oni s bojažljivom privrženošću imaju negativnu sliku o sebi i drugima. Idući velik korak ka današnjem shvaćanju dimenzija privrženosti čine Brennan i suradnici (1998). Faktorskom analizom odgovora na većini dotad konstruiranih mjera privrženosti identificirali su dvije paralelne dimenzije – anksioznost, koja se odnosi na tendenciju strahovanja od napuštanja od strane figura privrženosti, i izbjegavanje, to jest obrazac odbijanja bliskosti s drugima (Fraley i Shaver, 2000). Na tim dimenzijama osoba također može imati nisku ili visoku tendenciju pa one tvore četiri obrasca privrženosti koji odgovaraju onima Bartholomew (1990): (1) sigurnu privrženost karakteriziraju niske razine anksioznosti i izbjegavanja, (2) preokupiranu visoka razina anksioznosti i niska razina izbjegavanja, (3) odbijajuću niska razina anksioznosti i visoka razina izbjegavanja i (4) plašljivu privrženost obilježavaju visoke razine anksioznosti i izbjegavanja (Brennan i sur., 1998). U nastavku će se iz praktičnih razloga kao skupni pojam za dimenziju anksioznosti i dimenziju izbjegavanja koristiti izraz dimenzije nesigurne privrženosti, s obzirom da povišeni rezultati na tim dimenzijama obilježavaju nesigurne obrasce privrženosti.

Budući da se komponenta unutarnjih radnih modela odnose na bliske osobe, postavlja se pitanje kako se obrasci privrženosti očituju u romantičnim odnosima. Hazan i Shaver (1987) provode prvo istraživanje koje romantičnu povezanost shvaća kao privrženost partneru. U okviru kategorija koje su predložili Ainsworth i suradnici (1978/2015) oni nalaze individualne razlike u doživljavanju romantične ljubavi ovisno o stilu privrženosti. Tako su osobe sigurne privrženosti ljubavna iskustva opisivali kao prijateljska, sretna i puna povjerenja (Hazan i Shaver, 1987). Takvi se pojedinci osjećaju ugodno u bliskim odnosima, ali nisu ovisni o drugim ljudima, otvoreniji su te u prosjeku imaju više samopouzdanje, što je odraz pozitivnih ranih iskustava (Kamenov i Jelić, 2003). Sudionici izbjegavajućeg stila privrženosti navodili su strah od bliskosti (Hazan i Shaver, 1987). Karakteristično za osobe izbjegavajuće privrženosti jest

odbijanje bliskosti, naglašena potreba za nezavisnošću od partnera i opće nepovjerenje prema drugima (Kamenov i Jelić, 2003). Nadalje, anksiozno-ambivalentne osobe ljubavne su odnose okarakterizirali kao pune ljubomore, emocionalnih uspona i padova te želje za uzajamnošću (Hazan i Shaver, 1987). Njih karakteriziraju visoka očekivanja od drugih, ali i strah da će ih drugi napustiti (Kamenov i Jelić, 2003). U konačnici Hazan i Shaver (1987) su pokazali povezanost unutarnjih radnih modela odraslih osoba, odnosno stilova privrženosti roditeljima te odnosa s roditeljima sa stilovima privrženosti partneru, što je u skladu s pretpostavkom o stabilnosti privrženosti kroz život. Fraley i Shaver (2000) temelje svoju teoriju romantične privrženosti na četiri konstatacije. Prvo, prema autorima isti se biološki sustav nalazi u podlozi romantične privrženosti i privrženosti djece i skrbnika. Drugo, u tim dvjema vrstama bliskih odnosa uočene su srodne individualne razlike u ponašanju vezanom uz sustav privrženosti. Treće, te su razlike kod odraslih u funkciji unutarnjih radnih modela koji su nastali na temelju ranih iskustava s figurama privrženosti. Posljednje, romantična ljubav obično uključuje bihevioralne sustave za brižnost i seks koji međudjeluju sa sustavom privrženosti, no konceptualno su odvojeni. Sukladno tome, prema *dinamičko-maturacijskom modelu privrženosti*, funkcije sustava privrženosti su vlastita zaštita i zaštita potomstva, ali i pronalazak seksualnog partnera u odrasloj dobi (Crittenden, 2006).

Fraley i suradnici (2011a) navode određen stupanj varijabilnosti u homogenosti radnih modela. Prema *modelu prototipa*, stil privrženosti određenoj osobi kod pojedinca može fluktuirati ovisno o okolnostima odnosa, no postoji stabilan prototip obrazaca privrženosti kojem se uvijek vraća. Taj je prototip upravo internaliziran pod utjecajem ranih iskustava s brigom primarnih skrbnika (Fraley i sur., 2011b). Potporu ovome daje opažanje da je moguće eksperimentalno manipulirati stanjem privrženosti (Finkel i sur., 2007). S obzirom na navedeno, autori predlažu bitnu distinkciju u mjerenju dimenzija privrženosti s obzirom na objekt privrženosti. Naime, mnoge skale samoiskaza sadrže samo poopćenu uputu. Primjerice, sudionike se navodi da pri davanju odgovora razmisle o „odnosima s bliskim osobama“ bez konkretizacije je li to obitelj, prijatelj ili romantični partner (Fraley i sur., 2011a). Ukoliko i je specificirano da se ispituje romantična privrženost, nije poznato hoće li se pojedini sudionik referirati na generalnu ideju romantičnih odnosa, zamisao o idealnom odnosu, odnos s trenutnim romantičnim partnerom ili neku drugu ideju, što može rezultirati različitim odgovorima. Na temelju navedenog, Fraley i suradnici (2011a) konstruiraju Upitnik iskustva u bliskim odnosima – strukture odnosa (ECR-RS) pomoću kojeg se prilagodbom upute mogu ispitati dimenzije anksioznosti i izbjegavanja vezanih za privrženost majci, ocu, partneru i

prijateljima. Budući da čestice ostaju nepromijenjene, instrument je vrlo koristan za usporedbu privrženosti u različitim odnosima. U ovom će se istraživanju koristiti prijevod istog upitnika uz uputu o privrženosti trenutnom romantičnom partneru, budući da se pokazao pouzdanim i povezanim s različitim ishodima odnosa, a anksioznost i izbjegavanje mjereni tim upitnikom najbolje su objasnili upravo individualne razlike u području romantičnih veza, u odnosu na privrženost obitelji i prijateljima (Fraley i sur., 2011a). U nastavku će biti navedena neka ključna dosadašnja saznanja o odnosu privrženosti i zadovoljstva vezom koja su relevantna za ovo istraživanje.

Privrženost i zadovoljstvo vezom

Po pitanju zadovoljstva vezom, upravo se privrženost može shvatiti kao okvir koji, u najmanju ruku, modificira posljedice djelovanja kontekstualnih faktora na interpersonalne faktore odnosa koje determiniraju zadovoljstvo istim (Bradbury i sur., 2000). Općenito, u prosjeku je više osoba sigurnog stila privrženosti u ljubavnim vezama, zadovoljniji su tim vezama i načinom rješavanja sukoba u vezi te njihove veze dulje traju (Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009). Nasuprot tome, osobe s izraženijim obrascem anksioznosti, kao i one sa snažnijom tendencijom izbjegavanja procjenjuju svoje romantične odnose manje zadovoljavajućima (Ivančić, 2020; Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009; Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012). Smatra se kako su različita ponašanja povezana s nesigurnim obrascima privrženosti medijatori tog odnosa (Teal, 2018). Prvenstveno, i anksioznost i izbjegavanje povezani su sa sniženim povjerenjem (Vicary i Fraley, 2007). Specifično, osobe anksiozne privrženosti zaokupljene su ponašanjem partnera te se boje neuzvraćenih osjećaja. Uz to, često doživljavaju prijatnje odnosu kao destruktivnije nego to one objektivno jesu, a partnerovu predanost sebi podcjenjuju. Iz tih razloga dolazi do konstantnog straha od napuštanja od strane partnera (Mikulincer i Shaver, 2007). Negativna uvjerenja, strahovi i općenito negativna afektivnost (Candel i Turliuc, 2019) dovode do okrivljavanja partnera i općeg sukoba (Li i Chan, 2012; Saavedra i sur., 2010), što povratno opet uzrokuje neugodne osjećaje, održavajući obrazac doživljavanja i ponašanja koji smanjuje zadovoljstvo vezom. Nasuprot hiperreaktivnosti anksioznih osoba, osobe s izbjegavajućom privrženošću, kad su suočeni sa strahom od napuštanja zatvaraju se, ne pokazujući ranjivost partneru. Također su općenito distanciraniji u odnosu i izbjegavaju bliskost (Mikulincer i Shaver, 2007). Takav obrazac deaktivacije strategija privrženosti onemogućuje konstruktivnu komunikaciju i rješavanje problema, odnosno rezoluciju sukoba (Saavedra i sur., 2010), dovodeći do sniženog

zadovoljstva. Pokazalo se da je dimenzija izbjegavanja snažnije povezana s negativnim ishodima kao što je zadovoljstvo vezom (Vicary i Fraley, 2007), povezanost i opća podrška, u usporedbi s anksioznošću (Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012).

S obzirom na uočene razlike u zadovoljstvu vezom među spolovima, odnosno nalaze nekih istraživanja da su žene u prosjeku manje zadovoljne u romantičnim odnosima (Karney i Bradbury, 1995; Sorokowski i sur., 2017), za razumijevanje odnosa privrženosti i zadovoljstva važno je navesti i zaključke o spolnim razlikama u obrascima privrženosti. U jednoj meta-analizi pokazane su konzistentne spolne razlike u dimenzijama privrženosti – muškarci češće pokazuju više rezultate na dimenziji izbjegavanja od žena (Del Giudice, 2011). Isti rezultat uočen je i u recentnom longitudinalnom istraživanju u trajanju od 59 godina (Chopik i sur., 2019). Žene pak više rezultate od muškaraca u prosjeku pokazuju na dimenziji anksioznosti. Pritom, razlike su veće na ekstremima dimenzija privrženosti, u odnosu na rezultate koji ukazuju na sigurniju privrženost. Točnije, zastupljenost rezultata žena iznad osmog decila distribucije anksioznosti gotovo je dvostruko veća od one u uzorku muškaraca, dok je zastupljenost odgovora muškaraca na ekstremu izbjegavanja dvostruko veća od zastupljenosti žena. (Del Giudice, 2011). Što se tiče dobi, spolne su razlike u anksioznosti najveće u mlađoj odrasloj dobi, dok se razlike u izbjegavanju povećavaju (Chopik i sur., 2019; Del Giudice, 2011). Chopik i suradnici (2019) pokazuju da se izbjegavajuća privrženost općenito linearno smanjuje tijekom života. Anksiozna privrženost također se smanjuje s godinama, osobito tijekom srednje i starije životne dobi (Chopik i sur., 2019). Navedene razlike i promjene rezultat su složenih interakcija različitih faktora: kulture, socijalnih stereotipa, okolinskog stresa, ranih iskustava te povratnih reakcija partnera (Iličić i sur., 2013). Na domaćim uzorcima, Tadinac i suradnici (2007) te Iličić i suradnice (2013) dobivaju neznačajnu razliku između muškaraca i žena na dimenziji anksioznosti, dok se u oba slučaja pokazala značajno veća zastupljenost izbjegavanja bliskosti kod muškaraca, što je moguća posljedica prirode uzoraka tih istraživanja. Ipak, u odnosu privrženosti i ishoda u vezi, spol s pokazao slabim, ali značajnim moderatorom (Li i Chan, 2012). Dok je visoka negativna povezanost nesigurnih dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom prisutna kod oba spola (Candel i Turliuc, 2019), obje su se dimenzije pokazale snažnije povezanim s destruktivnim ponašanjem (na primjer napadima, kritiziranjem i prisilom) kod žena, dok je dimenzija izbjegavanja snažnije povezana s nekonstruktivnim ponašanjem (izostanak konstruktivnih ponašanja poput suradnje i kompromisa) muškaraca. Drugim riječima, nesigurno privržene žene će se u interakcijama

ponašati destruktivnije, a muškarci s visokom izbjegavajućom privrženošću ponašat će se manje konstruktivno tijekom sukoba (Li i Chan, 2012).

Kao druga karakteristika veze značajna za ovaj odnos postavlja se duljina trajanja veze (Joel i sur., 2020). Prema rezultatima Fraleya i suradnika (2011b), otpornost obrazaca privrženosti na promjenu pokazala se pozitivno povezanom s duljinom trajanja romantične veze. Međutim, neki autori tvrde kako sigurna privrženost barem jednog od partnera služi kao zaštitni čimbenik za zadovoljstvo vezom (Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009; Ivančić, 2009; Vicary i Fraley, 2007). Naime, interakcija s brižnim, sigurno privrženim partnerom potiče pozitivnije obrasce reagiranja i kod nesigurno privrženih pojedinaca, iako su oni još uvijek anksiozniji i oprezniji u odnosu na odgovore pojedinaca sa sigurnim stilom privrženosti. Prema modelu prototipa takve promjene u radnim modelima shvaćaju se kao trenutna odstupanja od početne vrijednosti usvojene u djetinjstvu. Uz to, privrženost se ne može shvatiti isključivo kao stanje niti kao osobina, već je iskustvo osobe povezano s utjecajem kontekstualnih ali i trajnijih, internaliziranih obilježja bliskih odnosa (Fraley i sur., 2011b). S druge strane, zadovoljstvo vezom pokazuje tendenciju opadanja s vremenom kad se kontroliraju neki drugi životni ishodi poput roditeljskog statusa (Mitnick i sur., 2009). Kako bi objasnili obrazac promjene u odnosu stila privrženosti i zadovoljstva vezom, Hadden i suradnici (2014) postavljaju *temporalni model romantične privrženosti* (eng. Temporal Adult Romantic Attachment Model, TARA). Prema tom modelu, sigurna privrženost pozitivno je povezana sa zadovoljstvom vezom te kod osoba sigurne privrženosti zadovoljstvo ostaje relativno stabilno tijekom trajanja veze, dok će negativan odnos između dimenzija nesigurne privrženosti i zadovoljstva vezom postajati izraženiji tijekom trajanja veze. Hadden i suradnici (2014) svojim su istraživanjem ujedno predstavili i rezultatima potvrdili postavke modela, no treba napomenuti da TARA model ne nudi predviđanje o tome kako se ti procesi mogu razlikovati s obzirom na pojedinu dimenziju nesigurne privrženosti. Moguće je da priroda reakcija svojstvenih anksioznom, odnosno izbjegavajućem obrascu privrženosti, poput nepovjerenja i izbjegavanja bliskosti tijekom vremena dovode do sve većeg nezadovoljstva partnera (Hadden i sur., 2014). Na primjer, osobe visoko na anksioznoj dimenziji češće su u početku veze posvećenije partneru i spremnije na intimnost rano u odnosu. Međutim, ukoliko percipiraju da partner ne uzvraća, reagiraju negativno te se smanjenim doživljajem zadovoljstva u odnosu (Chopik i sur., 2019). Saavedra i suradnici (2010) izvještavaju da sukobi doista doprinose pogoršanju odnosa anksiozne privrženosti i zadovoljstva vezom tijekom razdoblja trajanja veze. Protivno tome, osobe visoko na izbjegavanju pokazuju upravo suprotan obrazac – u početku izbjegavaju zbližavanje

(Chopik i sur., 2019). Što je još značajnije, oni se distanciraju kad dođe do problema u odnosu (Mikulincer i Shaver, 2007) i općenito prijavljuju više nezadovoljstvo vezom (Vicary i Fraley, 2007). U istraživanju Saavedre i suradnika (2010), sukladno TARA modelu, pokazalo se da nisko zadovoljstvo vezom kod osoba izbjegavajuće privrženosti postaje niže tijekom vremena. U drugom istraživanju samo je povezanost izbjegavanja i zadovoljstva vezom bila negativnija što je veza dulje trajala. Autori sugeriraju da ugodne emocije u početku veze prikrivaju učinak izbjegavanja bliskosti (Candel i Turliuc, 2019). Budući da pri pregledu literature nije pronađen veći broj istraživanja koja su testirala TARA model te rezultati postojećih nisu jednoznačni, ovo će se istraživanje baviti upravo učinkom duljine trajanja veze na odnos nesigurne privrženosti i zadovoljstva vezom, kako bi se testirao pretpostavljen moderatorski odnos.

Mentalni sklop

Uz unutarnje radne modele, Fincham i suradnici (2018) među značajne kognitivne prediktore zadovoljstva vezom ubrajaju implicitne stavove o romantičnim odnosima. Radi potpunijeg razumijevanja tog konstrukta, potrebno je prvo predstaviti začetke modela implicitnih teorija općenito, odnosno mentalnih sklopova (eng. mindset). Dalje u tekstu koristi će se oba termina, budući da neki autori govore o mentalnim sklopovima (Dweck, 2018; Shashwati i Kansal, 2019), dok drugi koriste termin implicitne teorije (Burnette i Franiuk, 2010; Franiuk i sur., 2002; Knee, 1998; Knee i sur., 2003), iako se iz pregleda literature po međusobnom referiranju na te konstrukte te po paralelama u definiranju može zaključiti kako su to jednaki konstrukti. Implicitne teorije pretpostavke su ljudi o karakteristikama osoba i prirodi interpersonalnih pojava. One predstavljaju sveobuhvatan okvir u skladu s kojim doživljavamo i reagiramo na vlastite i tuđe postupke. Postoje dvije takve suprotstavljene teorije – fiksna ili teorija entiteta (statični mentalni sklop) i promjenjiva ili inkrementalna teorija (razvojni mentalni sklop). Prema mišljenju onoga tko je priklonjen teoriji entiteta, osobne karakteristike, poput inteligencije i moralnosti, su nepromjenjive. S druge strane, osobe koje podržavaju inkrementalnu teoriju vjeruju u suprotno mišljenje– da je osobne karakteristike moguće promijeniti, prilagoditi i poboljšati (Dweck i sur., 1995). Pokazalo se kako su ta dva okvira razmišljanja povezana s interpretacijom ponašanja drugih, a time utječu na motivaciju, odluke, ponašanje, pa čak i na razine stresa osobe ovisno o tome kojoj je teoriji više priklonjena (Dweck, 2018). Primjerice, osobe koje vjeruju u nepromjenjivost inteligencije osjećat će se frustrirano i bespomoćno ako percipiraju vlastitu inteligenciju nižom od nekog standarda te se neće niti pokušati potruditi to promijeniti. Druge će percipirati kao inherentno loše ili dobre

prema njihovim pogreškama ili zaslugama (Dweck i sur., 1995). Nasuprot tome, uvjerenje da nečije vještine i vrijednosti nisu nešto s čime se osoba rađa, već je nešto što se može uvježbati ili steći, stvara orijentaciju ka trudu i može potaknuti otpornost i odlučnost te opraštanje drugima (Shashwati i Kansal, 2019). Već se može dokučiti kako bi jedna od važnih domena u kojima djeluju reakcije svojstvene pojedinoj teoriji bila dinamika romantičnih veza.

U području romantičnih odnosa mentalni se sklop ne odnosi samo na osobne karakteristike sebe i partnera, već i na vjerovanje o samoj vezi. Knee (1998) je konceptualizirao očekivanja od romantičnih odnosa u okviru implicitnih vjerovanja o prirodi odnosa. U terminima implicitnih teorija romantičnih odnosa, *teorija rasta* (eng. growth theory) odgovara razvojnom mentalnom sklopu, dok *teorija sudbine* (eng. destiny theory) odgovara statičnom mentalnom sklopu (Dweck, 2018). Vjerovanje u sudbinu odražava se u pridavanju velike važnosti početnim osjećajima, vjerovanju u ljubav na prvi pogled i očekivanju da će dinamika romantične veze ostati nepromijenjena tijekom vremena. Za vjerovanje o rastu karakteristična su uvjerenja da veze s vremenom napreduju, da je dobro i potrebno njegovati odnos te očekivanje da će romantična veza biti podložna promjenama (Knee, 1998). Kombinacijom dimenzija vjerovanja u rast i vjerovanja u sudbinu može se dobiti četiri orijentacije: (1) optimizam, koji karakteriziraju snažna vjerovanja i u sudbinu i u rast, (2) kultivacija, koja se odnosi na nisko vjerovanje u sudbinu, a visoko u rast, (3) evaluacija, koju karakterizira nisko vjerovanje u rast i visoko vjerovanje u sudbinu te (4) bespomoćnost, kod koje su oba vjerovanja slaba (Knee i sur., 2001; Knee i Petty, 2013). U literaturi je posebna pažnja posvećena kultivaciji i evaluaciji, budući da su se praktični učinci pokazali najjasnijima pri kombinaciji vrlo visokog jednog, a niskog drugog uvjerenja (Knee, 2003), stoga će biti objašnjene najvažnije značajke tih orijentacija. Oni koji su usmjereni na kultivaciju vjeruju da se odnosi razvijaju pomoću sukoba i truda s ciljem održavanja i razvoja odnosa. Osobe s tom orijentacijom ne donose prosudbe o odnosu na temelju poteškoća ili neslaganja. Osobe orijentirane na evaluaciju usredotočeni su na neposredni potencijal odnosa te vjeruju da se on ne može značajno poboljšati. Cilj im je procjena partnera i odnosa u nastojanju da se utvrdi je li veza dobra, a pritom se ne trude poboljšati ju (Knee i Petty, 2013). Osim percepcije veze, dimenzije mentalnog sklopa dovode do različitih ishoda veza i ponašanja u odnosu, kao što su strategije rješavanja sukoba (Knee, 1998), a s time povezano i do različitog zadovoljstva vezom (Knee i sur., 2003). U nastavku će biti predstavljeni najvažniji podaci o tom odnosu.

Mentalni sklop i zadovoljstvo vezom

Kad dođe do problema u vezi, vjerovanje u rast pozitivno je povezano sa strategijama održavanja odnosa, a negativno sa stavom da je odnos bio loš od početka. U drugu ruku, vjerovanje u sudbinu pokazalo se povezanim sa strategijama odbijanja i izbjegavanja, stavom da je veza bila pogreška od samog početka te s većom vjerojatnošću iniciranja prekida (Knee, 1998). Što se tiče obrazaca komunikacije, Kammarath i Dweck (2006) pokazale su da će tijekom sukoba partneri s teorijom rasta vjerojatnije otvoreno i konstruktivno izraziti svoje nezadovoljstvo, dok partneri s teorijom sudbine rjeđe izraziti nezadovoljstvo, što je u skladu s prethodnim nalazima o strategijama pristupanja problemima (Knee, 1998). Pritom, razlika u komunikaciji je izraženija što je sukob snažniji (Kammarath i Dweck, 2006). Iz navedenog bi se moglo očekivati da oni koji više vjeruju u sudbinu imaju niže zadovoljstvo vezom. Takav su rezultat, primjerice, dobili Shashwati i Kansal (2019). No cjelokupan je odnos nešto složeniji. U nekim se istraživanjima vjerovanje u sudbinu pokazalo povezanim s većim zadovoljstvom u odnosu (Knee, 1998; Vannier i O'Sullivan, 2016). Prema Kneeu (1998), ukoliko je u početku veza zadovoljavajuća, osobe statičnog mentalnog sklopa osjećat će opće zadovoljstvo vezom, a ako veza nije zadovoljavajuća, prekinut će ju jer će vjerovati da nije bila ni suđena. Tako će u vezama ostati samo partneri usmjereni na sudbinu koji su zadovoljni. Vannier i O'Sullivan (2016) teoretiziraju da će se takvi pojedinci u vezi ponašati na način koji će održavati sliku o zadovoljstvu vezom. Na primjer, bit će kognitivno pristrani da pamte pozitivne situacije te će vjerojatnije popuštati tijekom sukoba (Franiuk i sur., 2002).

Važno je promotriti i latentna uvjerenja u podlozi interakcija. Na primjer, iz vjerovanja u sudbinu proizlazi očekivanje da se sve pozitivno i negativno događa bez mogućnosti vlastite kontrole, iz čega proizlazi nemotiviranost za ikakve pokušaje rješavanja problema. Osim toga, dio uvjerenja o sudbini jest da bi partneri trebali znati što drugi misli, osjeća i treba. Takvim uvjerenjem je motivirano pretpostavljanje, umjesto međusobnog komuniciranja potreba i osjećaja. Dalje, osobe s izraženijim vjerovanjem u sudbinu često probleme u vezi doživljavaju kao pokazatelj karakternih mana partnera (Dweck, 2018). Tada nerijetko dolazi do optuživanja partnera (Kammarath i Dweck, 2006; Knee, 1998). Uzevši uz to u obzir da je vjerojatno da ista osoba ima i statičan mentalni sklop u području ljudskih karakteristika, kada uoči mane kod partnera, vjerovat će da se one ne mogu promijeniti, što može dovesti do netrpeljivosti prema partneru (Dweck, 2018). Istom logikom će, dok do problema ne dođe, osobe koje vjeruju u sudbinu neopravdano idealizirati partnera (Knee i sur., 2001; Knee i Canevello, 2006), a

pokazalo se da je percepcija idealnih karakteristika kod partnera prediktor zadovoljstva vezom i to na način da je povoljnija percepcija povezana s većim zadovoljstvom, ali je taj učinak manji kod osoba koje imaju snažno vjerovanje u rast (Knee i sur., 2001). S druge strane, u uvjetima velike razlike između percipiranih i idealnih osobina partnera, primjerice kao kad partneri shvate da imaju različita vjerovanja o odnosu, visoko vjerovanje u sudbinu bit će prediktor smanjenja zadovoljstva vezom (Franiuk i sur., 2002; Knee i sur., 2001; Lisac, 2018), odnosno visoko će vjerovanje u mogućnost rasta odnosa ublažiti učinak percipiranog neslaganja između osobina partnera i idealnih osobina na zadovoljstvo vezom (Lisac, 2018). Međutim, kada osobe koje vjeruju u rast procjenjuju trud partnera, njihove će prosudbe o zadovoljstvu odnosom biti niže ukoliko smatraju uloženi trud partnera niskim, u odnosu na one koji vjeruju u sudbinu (Hui i sur., 2011). Sukladno tome, osobe s visokim vjerovanjem u sudbinu vjerojatnije će se oslanjati na informacije o povoljnosti osobina partnera pri odlučivanju hoće li mu oprostiti ili ne, dok će osobe s visokom procjenom teorije rasta tu odluku donijeti bez obzira na percepciju jesu li karakteristike partnera idealne (Burnette i Franiuk, 2010). Općenito, kao posljedica ukupnog učinka teorije rasta na doživljavanje partnera i veze, komunikacijske obrasce, sukobe i njihovo rješavanje, opraštanje i mnoge druge povoljne ishode, ona predviđa zdravije, više zadovoljavajuće i trajnije romantične odnose (Burnette i Franiuk, 2010; Fincham i sur., 2018; Knee, 1998; Knee i Canevello, 2006).

Mentalni sklop i privrženost

Budući da se privrženost pokazala snažnim prediktorom ponašanja vezanih uz zadovoljstva vezom (npr. Candel i Turliuc, 2019; Li i Chan, 2012), postavlja se pitanje ima li ulogu i u povezanosti mentalnog sklopa i zadovoljstva vezom. Istraživanje Kneea i suradnika (2003) predstavilo je blagu, no značajnu povezanost između vjerovanja u rast i sigurne privrženosti. Strategije održavanja odnosa poput opraštanja, predanosti i pokazivanja bliskosti ublažavaju odnos između nesigurne privrženosti i zadovoljstva vezom (Chung, 2014). Sve ove strategije česte su kod osoba s implicitnim vjerovanjem u rast (Knee i Petty, 2013). Međutim, nesigurne dimenzije privrženosti nisu se pokazale povezanima s implicitnim teorijama (Knee i sur., 2003), iako bi se moglo pretpostaviti da će pojedinci koji se osjećaju anksiozno ili izbjegavaju bliskost u odnosu vjerovati da se odnos ne može mijenjati na bolje. Uz to, osobe s višim vjerovanjem u sudbinu, a nižim u rast vjerojatnije će evaluirati svoju vezu na temelju vlastitog doživljaja odnosa s partnerom (Knee i Canevello, 2006; Knee i Petty, 2013), a dosad je prikazano kako percepcija odnosa uvelike ovisi o unutarnjim radnim modelima osobe.

Burnette i Franiuk (2010) pokazali su da će osobe koje vjeruju u sudbinu vjerojatnije oprostiti partneru kojeg procjenjuju idealnim, u odnosu na one koji vjeruju u rast. Kod osoba s izraženom izbjegavajućom privrženosti uz to se pokazalo da će vjerojatnije koristiti izbjegavajuće strategije suočavanja s problemima u vezi. Najčešća takva strategija jest potiskivanje neugodnih misli i emocija (Knee i sur., 1998; Burnette i Franiuk, 2010). Ako osobe s takvim tipičnim reakcijama prihvate vjerovanje o tome da je njihova veza predodređena sudbinom, moguće je da će biti spremniji oprostiti (Burnette i Franiuk, 2010; Thompson i sur., 2020).

Postavlja se pitanje kako se navedeno odražava na zadovoljstvo vezom. Chan (2016) pronalazi interakciju vjerovanja u sudbinu i izbjegavajuće privrženosti koja ima negativan učinak na kvalitetu veze, bliskost i zadovoljstvo u vezi te interakciju istog vjerovanja s anksioznom privrženosti i negativnim učinkom na strast u odnosu, dok je interakcija vjerovanja u rast i izbjegavajuće privrženosti umanjila negativnu povezanost izbjegavanja i predanosti. Jedno je istraživanje (Teal, 2018) postavilo implicitne teorije o vezama kao mehanizam u podlozi povezanosti privrženosti i zadovoljstvo vezom, no one se nisu pokazale dijelom unutarnjih radnih modela. U post-hoc moderatorskoj analizi pokazalo da vjerovanje u sudbinu značajno ojačava negativan odnos između izbjegavajuće privrženosti i bračnog zadovoljstva. Autorica takav nalaz objašnjava intrapersonalnom prirodom privrženosti i interpersonalnom prirodom implicitnih teorija odnosa, pri čemu najnegativniji učinak na zadovoljstvo ima istovremeno nezadovoljavanje ni intrapersonalnih ni interpersonalnih potreba (Teal, 2018). Budući da je navedeni rad jedini pronađen koji je izravno ispitivao odnos nesigurne privrženosti i implicitnih teorija, ovim će se istraživanjem nadograditi empirijska spoznaja na način da će biti ispitana priroda spomenutog odnosa. Na temelju predstavljenih nalaza pretpostavlja se negativniji učinak anksioznosti i izbjegavanja na zadovoljstvo vezom kada je kod osobe prisutno i izraženo vjerovanje u sudbinu. Dok, slijedom argumenata o pozitivnom učinku vjerovanja u rast na zadovoljstvo vezom postaviti će se i pretpostavka da ono može imati ulogu zaštitnog čimbenika za zadovoljstvo odnosom kod pojedinaca nesigurne privrženosti. Oba bi pretpostavljena odnosa mogla biti od velikog značaja uzevši u obzir stabilnu prirodu privrženosti (Fraley i sur., 2011a), no mogućnost promjene mentalnog sklopa u razvojni, ukoliko je on povoljniji za zadovoljstvo (Dweck, 2018; Thompson i sur., 2020).

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između dimenzija privrženosti romantičnom partneru/ici (anksiozne i izbjegavajuće) i dimenzija mentalnog sklopa vezanog uz romantične odnose (fiksne i razvojne) te zadovoljstva trenutnim romantičnim odnosom.

Problemi i hipoteze

P1. Ispitati je li duljina trajanja veze moderator u odnosu između dimenzija nesigurne privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom.

H1a. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, duljina trajanja veze bit će moderator u odnosu izbjegavajuće dimenzije privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će negativna povezanost izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom biti viša što veza dulje traje.

H1b. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, duljina trajanja veze bit će moderator u odnosu anksiozne dimenzije privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će negativna povezanost anksiozne privrženosti i zadovoljstva vezom biti viša što veza dulje traje.

P2. Ispitati jesu li dimenzije mentalnog sklopa moderatorske varijable u odnosu između dimenzija nesigurne privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom.

H2a. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, fiksni mentalni sklop vezan uz romantične odnose bit će moderator u odnosu izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će kod osoba s izraženijim fiksnim mentalnim sklopom izbjegavajuća privrženost biti više negativno povezana sa zadovoljstvom odnosom.

H2b. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, fiksni mentalni sklop vezan uz romantične odnose bit će moderator u odnosu anksiozne privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će kod osoba s izraženijim fiksnim mentalnim sklopom anksiozna privrženost biti više negativno povezana sa zadovoljstvom odnosom.

H2c. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, razvojni mentalni sklop vezan uz romantične odnose bit će moderator u odnosu izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će kod osoba s izraženijim razvojnim mentalnim sklopom izbjegavajuća privrženost biti slabije negativno povezana sa zadovoljstvom odnosom.

H2d. Nakon kontrole nekih sociodemografskih varijabli, razvojni mentalni sklop vezan uz romantične odnose bit će moderator u odnosu anksiozne privrženosti i zadovoljstva odnosom. Pritom će kod osoba s izraženijim razvojnim mentalnim sklopom anksiozna privrženost biti slabije negativno povezana sa zadovoljstvom odnosom.

Metoda

Sudionici

Uzorak se sastojao od sudionica heteroseksualne orijentacije, koje su u trenutku rješavanja upitnika bile u romantičnom odnosu najkraće šest mjeseci, točnije 180 dana. Tim su kriterijima odgovarali podaci 256 sudionica. Njihova dob bila je u rasponu od 18 do 65 godina, s prosječnom dobi od $M=27.48$ godina ($SD=8.663$). Raspon trajanja romantičnog odnosa sudionica kretao se od 183 do 15106 dana (približno od šest mjeseci do 41 godine). Prosječno trajanje veze iznosilo je $M=2465.02$ dana ($SD=2865.981$), što je nešto više od šest godina, sa standardnom devijacijom od približno sedam godina i šest mjeseci. 52 sudionice, to jest 20.31% uzorka, ima djecu. Broj djece kreće se od jednog do petoro djece, pri čemu 19 sudionica (7.4%) ima po jedno dijete, 26 sudionica (10.2%) ima dvoje, šest sudionica (2.3%) troje te jedna sudionica (0.4%) ima petoro djece.

Instrumenti

Sociodemografski podaci prikupljeni su pitanjima o dobi, spolu, seksualnoj orijentaciji sudionika i trajanju trenutne veze te se u svrhu mogućnosti statističke kontrole nekih relevantnih varijabli ispitalo kakve je prirode ljubavni odnos u kojem se trenutno nalaze, žive li zajedno, imaju li zajedničke djece te dob i broj djece.

U svrhu procjene stila privrženosti trenutnom/oj romantičnom/oj partneru/ici korišten je *Upitnik iskustva u bliskim odnosima – strukture odnosa* (eng. *The Experiences in Close Relationships – Relationship Structures Questionnaire*; ECR-RS; Fraley i sur., 2011a). Upitnik je preveden metodom dvostruko slijepog prijevoda u svrhu istraživanja drugog diplomskog rada (Peruško, 2021), pri čemu je uputa u ovom istraživanju oblikovana na način da ispituje iskustvo u trenutnom ljubavnom odnosu, s obzirom da je izvorno namijenjen za ispitivanje privrženosti različitim osobama uz modifikaciju upute. Upitnik se sastoji od devet čestica koje tvore dvije dimenzije privrženosti. Dimenzija Izbjegavanje sadrži šest čestica, primjerice „Ne osjećam se ugodno otvarati se ovoj osobi.“ Dimenzija Anksioznost sadrži tri čestice, poput

„Bojim se da bi me ova osoba mogla napustiti.“ Sudionici izražavaju svoj stupanj slaganja na skali odgovora Likertovog tipa od sedam stupnjeva, pri čemu 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 7 „U potpunosti se slažem.“ Pritom se rekodiraju prve četiri čestice skale Izbjegavanja. Ukupni rezultat na pojedinoj dimenziji računa se kao prosječna vrijednost svih odgovora na toj dimenziji. Viši rezultat ukazuje na viši stupanj izbjegavajuće, odnosno anksiozne privrženosti partneru/ici. Originalna skala konstruirana je i validirana je na uzorku od 21 838 sudionika, pretežno stanovnika SAD-a, prosječne dobi $M=31.35$ godina te su 81.5% bile žene. Pouzdanost tipa unutarnje konzistentnosti za privrženost partneru/ici iznosila je $\alpha=.87$ za skalu Izbjegavanja te $\alpha=.91$ za skalu Anksioznosti (Fralej i sur., 2011a). U ovom istraživanju ta pouzdanost iznosi $\alpha=.76$ za skalu Izbjegavanja, a $\alpha=.81$ za skalu Anksioznosti.

Za procjenu mentalnog sklopa vezanog uz romantične odnose korištena je *Skala implicitnih teorija o vezama* (eng. Implicit Theories of Relationships Scale; ITR; Knee i sur., 2003). Skala je za potrebe ovog istraživanja prevedena metodom dvostruko slijepog prijevoda. Sastoji se od ukupno 22 čestice, od kojih polovina tvori dimenziju Vjerovanje u sudbinu, a druga polovina dimenziju Vjerovanje u rast. Pritom, čestice dimenzije implicitnog vjerovanja u sudbinu odgovaraju fiksnom mentalnom sklopu u području romantičnih veza (Dweck, 2018), primjerice „Potencijalni ljubavni partneri ili su kompatibilni ili nisu.“, dok čestice implicitnog vjerovanja u rast veze odgovaraju razvojnom mentalnom sklopu (Dweck, 2018), na primjer „Idealna veza razvija se postupno tijekom vremena.“ Odgovori se daju na skali Likertova tipa od sedam stupnjeva, pri čemu 1 znači „Uopće se ne slažem“, a 7 „U potpunosti se slažem.“ Ukupni rezultat na pojedinoj dimenziji računa se kao prosječna vrijednost svih odgovora na njoj, pri čemu viši rezultat ukazuje na snažnije vjerovanje u sudbinu, odnosno u rast u ljubavnom odnosu. Originalna skala validirana je na uzorku od 400 sudionika. Pouzdanost tipa unutarnje konzistentnosti iznosila je $\alpha=.82$ za Vjerovanje u sudbinu te $\alpha=.74$ za Vjerovanje u rast (Knee i sur., 2003). Isti tip pouzdanosti u ovom istraživanju iznosi $\alpha=.88$ za dimenziju Vjerovanje u sudbinu te $\alpha=.70$ za Vjerovanje u rast.

Kao mjera zadovoljstva romantičnim odnosom korišten je *Indeks kvalitete braka* (eng. The Quality of Marriage Index; Norton, 1983), koji su za potrebe svog istraživanja preveli Tadinac i suradnici (2007). Pritom, čestice su prilagođene na način da, osim braka, mjere zadovoljstvo bilo kojom vrstom romantičnog odnosa. Opravdano je koristiti indeks kvalitete veze kao mjeru zadovoljstva vezom budući da se u istraživanju Tadinac i suradnika (2007) pokazalo da ti konstrukti dijele 70% varijance, mjereći sličan konstrukt. Struktura indeksa je

jednodimenzionalna, a sastoji se od šest čestica. Primjer čestice jest „Moj odnos s partnerom/icom je vrlo stabilan.“ Zadatak sudionika jest na prvih pet čestica odgovoriti koliko se slažu s pojedinom tvrdnjom na skali Likertova tipa od sedam stupnjeva, pri čemu 1 odgovara „Uopće se ne slažem“, a 7 „U potpunosti se slažem.“ Na posljednjoj čestici odgovaraju koliko su sretni u odnosu s partner/icom na skali odgovora od 10 stupnjeva, pri čemu 1 znači „Jako nesretan/na“, a 10 „Jako sretan/na“. Indeks kvalitete veze izražava se kao jednostavna linearna kombinacija odgovora na svih šest čestica, pri čemu viši rezultat označava veće zadovoljstvo vezom. U istraživanju Tadinac i suradnika (2007) pouzdanost tipa unutarnje konzistentnosti iznosila je $\alpha=.96$ za žene i $\alpha=.97$ za muškarce. U ovom istraživanju ta pouzdanost iznosi $\alpha=.95$.

Postupak

Sudionici su prikupljeni oglašavanjem putem interneta u kombinaciji s metodom snježne grude. Oglašavanje je provedeno putem društvenih mreža Instagram i Facebook te privatnih poruka na istima. Na taj način sudionicima je poslana poveznica na Google obrazac koji je sadržavao upitnike te su također zamoljeni da kontaktiraju druge osobe za koje misle da bi bile voljne sudjelovati u istraživanju, a da su trenutno u romantičnom odnosu, te da im proslijede Google obrazac. Zatražen je informirani pristanak sudionika, a onima koji su odbili sudjelovati ponuđena je i mogućnost da obrazlože svoju motivaciju za nepristanak. Sudionici su potom prvo odgovorili na pitanja o sociodemografskim te podacima o nekim karakteristikama romantičnog odnosa u kojem se trenutno nalaze. Zatim su ispunili Indeks kvalitete braka, kako čestice ostalih upitnika ne bi utjecale na globalnu procjenu zadovoljstva vezom, potom Upitnik iskustva u bliskim odnosima – strukture odnosa jer se, kao i indeks zadovoljstva, odnosi na procjenu doživljaja trenutnog partnera, te naposljetku Skalu implicitnih teorija o vezama koja mjeri mentalni sklop vezan uz shvaćanje romantičnih odnosa općenito. Po dovršetku ispunjavanja upitnika, osoba iz para koja je prva sudjelovala u istraživanju bila je zamoljena da, ukoliko već nije, proslijedi obrazac s upitnicima svom partneru/ici te da u obrazac upiše kod generiran po slučaju na ponuđenoj web stranici. Ukoliko je osoba sudjelovala u istraživanju nakon što mu/joj je partner/ica proslijedio/la obrazac, upisao/la je dobiveni kod, kako bi se njihove odgovore moglo povezati. Međutim, iz teorijskih i praktičnih razloga, za potrebe diplomskog rada korišten je podskup prikupljene baze podataka koji se odnosi na sudionice heteroseksualne orijentacije koje su u romantičnom odnosu dulje od šest mjeseci. Doseg zaključaka će se tako za potrebe ovog diplomskog rada komentirati u kontekstu iskustava ženskog spola.

Rezultati

Prethodno obradi podataka provjerena je normalnost raspodjela rezultata, radi zaključivanja o opravdanosti korištenja parametrijskih postupaka. Pritom je korišten Kolmogorov-Smirnovljev test. Dobiven je rezultat prema kojem distribucije gotovo svih korištenih varijabli statistički značajno odstupaju od normalne, osim na dimenziji Vjerovanja u rast Skale implicitnih teorija o vezama. Međutim, Kolmogorov-Smirnovljev se test pokazao slabo opravdanim pokazateljem normalnosti budući da će vjerojatno ukazivati na statistički značajno odstupanje od normalne distribucije, dok su pojedina odstupanja pritom često neznačajna (Howell, 2010). Stoga je normalnost dodatno provjerena i pomoću indeksa asimetričnosti i indeksa spljoštenosti distribucije. Kline (2016) sugerira da se distribucije ne razlikuju značajno od normalnih ako je indeks simetričnosti u rasponu do -3 do 3, te ako je indeks spljoštenosti između -10 i 10. Navedeno vrijedi za sve varijable u ovom istraživanju, pa je opravdano koristiti parametrijske statističke postupke. Deskriptivni podaci središnjih varijabli nalaze se u Tablici 1, dok su međusobne korelacije svih analiziranih varijabli mjerene Pearsonovim koeficijentom korelacije prikazane u Tablici 2.

Tablica 1

Deskriptivni podaci

Varijabla	<i>M</i>	<i>SD</i>	Teorijski raspon	Opaženi raspon
Privrženost				
Dimenzija izbjegavanja	1.82	0.881	1 – 7	1 – 5.17
Dimenzija anksioznosti	2.29	1.456	1 – 7	1 – 6.67
Mentalni sklop				
Vjerovanje u sudbinu	3.42	1.140	1 – 7	1.18 – 6.73
Vjerovanje u rast	5.45	0.690	1 – 7	3.36 – 6.91
Zadovoljstvo vezom	40.33	6.151	6 – 45	9 – 45

Tablica 2*Interkorelacije varijabli*

Varijabla	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Dob	-	.85**	.57**	.72**	.25**	-.08	.11	-.09	-.20**
2. Trajanje		-	.54**	.69**	.13*	-.14*	.08	-.04	-.13*
3. Kohabitacija			-	.56**	.15*	-.06	.02	.09	-.15*
4. Djeca				-	.28**	-.02	.13*	.00	-.28**
5. Izbjegavanje					-	.33**	.12	-.13	-.65**
6. Anksioznost						-	.16*	.12*	-.29**
7. Sudbina							-	-.09	-.01
8. Rast								-	.11
9. Zadovoljstvo									-

Napomena. Trajanje = trajanje veze; Kohabitacija = žive li partneri zajedno (0 – ne, 1 – da); Djeca = imaju li partneri djecu (0 – ne, 1 – da); Izbjegavanje = dimenzija izbjegavajuće privrženosti; Anksioznost = dimenzija anksiozne privrženosti; Sudbina = mentalni sklop vjerovanja u sudbinu; Rast = mentalni sklop vjerovanja u rast; Zadovoljstvo = zadovoljstvo vezom.

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Učinak duljine trajanja veze na odnos dimenzija privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom

Kako bi se utvrdilo postoji li učinak duljine trajanja veze na odnos između dimenzije anksiozne privrženosti, odnosno dimenzije izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom, korištena je hijerarhijska regresijska analiza (Warner, 2012). No, prije same provedbe analize, zbog nekonzistentnih prethodnih nalaza grafički je provjereno jesu li duljina trajanja veze i zadovoljstvo vezom u linearnom odnosu. Odnos se nije pokazao zakrivljenim pa je utvrđeno kako je opravdano nastaviti s predviđenom analizom. Kriterij moderatorske analize bilo je zadovoljstvo vezom. U prvom u koraku uvrštene kontrolne varijable (dob, žive li partneri zajedno te imaju li djece). U drugom su bloku bili prediktori – dimenzija izbjegavanja i dimenzija anksioznosti. U trećem se nalazila potencijalna moderator varijabla – trajanje veze, te su u posljednji blok uvrštene interakcije potencijalnog moderatora i svakog od prediktora. Provjereni su preduvjeti provedbe linearne regresijske analize: normalnost distribucije

reziduala, njihova linearnost, homoscedascitet i odsutnost multikolinearnosti u modelu, te je utvrđeno da je moguće interpretirati rezultate. Rezultati regresijske analize prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3

Sažeti prikaz rezultata hijerarhijske regresijske analize s duljinom trajanja veze kao potencijalnim moderatorom odnosa između dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom

Prediktor	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	.00	.05	.07	.07
Kohabitacija	.01	-.01	-.01	-.02
Djeca	-.29**	-.15*	-.15*	-.15*
Dimenzija izbjegavanja		-.59**	-.59**	-.56**
Dimenzija anksioznosti		-.10	-.10	-.11*
Duljina trajanja veze			-.02	-.01
Trajanje \times izbjegavanje				-.08
Trajanje \times anksioznost				-.01
ΔR^2	.08	.37	.00	.01
R^2	.08	.45	.45	.45
F	7.07**	83.37**	0.06	1.13

Napomena. Trajanje \times izbjegavanje = interakcija duljine trajanja veze i dimenzije izbjegavanja; Trajanje \times anksioznost = interakcija duljine trajanja veze i dimenzije anksioznosti.

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Od kontrolnih varijabli, statistički značajnim prediktorom se pokazala jedino ona koja označava imaju li partneri djecu, koja negativno predviđa zadovoljstvo vezom, pri čemu je prvi korak regresijske analize objasnio 7.8% varijance kriterija. Dakle, ukoliko osoba ima djecu, vjerojatnije je da će njeni odgovori ukazivati na niže zadovoljstvo u romantičnom odnosu, za razliku od osoba koje nemaju djecu. U drugom je koraku objašnjeno 36.9% varijance zadovoljstva vezom. Pritom je prediktivnost dimenzije izbjegavajuće privrženosti bila statistički značajna, dok doprinos dimenzije anksioznosti nije bio značajan. Dimenzija izbjegavanja pokazala se negativnim prediktorom. Točnije, što su osobe više na dimenziji izbjegavajuće privrženosti, to će manje zadovoljne biti vezom. U trećem koraku potencijalna

moderator varijabla, odnosno duljina trajanja veze, nije dala značajan doprinos varijanci kriterija, kao ni njezine interakcije s prediktorima u posljednjem koraku. Da bi se moglo zaključiti o prisutnosti moderacije, učinak interakcije prediktora i potencijalne moderator varijable mora biti statistički značajan. Hipoteze 1a i 1b stoga nisu potvrđene. Pritom je dimenzija anksiozne privrženosti postala statistički značajnom u koraku u kojem je uvedena interakcija te dimenzije i duljine trajanja veze. Veličina učinka anksioznosti na kriterij nije se značajno promijenila, a povećala joj se prediktivna valjanost, ukazujući na mogućnost da je njihova interakcija supresor varijabla anksiozne privrženosti. Dakle, ta interakcija potiskuje varijancu dimenzije anksioznosti koja im je zajednička, a nije relevantna za objašnjavanje zadovoljstva vezom (Cohen i sur., 2003).

Učinak dimenzija mentalnog sklopa na odnos dimenzija privrženosti i zadovoljstva romantičnim odnosom

Kako bi se utvrdilo postoji li moderatorski učinak fiksnog mentalnog sklopa, odnosno vjerovanja u sudbinu, i razvojnog mentalnog sklopa, to jest vjerovanja u rast, na odnos između dimenzija nesigurne privrženosti i zadovoljstva vezom, provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize. Zadovoljstvo vezom i ovdje je bilo kriterij te su u prvom koraku regresijske analize kontrolne varijable bile dob, duljina trajanja veze te činjenice žive li partneri zajedno i imaju li djecu. U drugom su koraku prediktori također bile dimenzije privrženosti. U trećem su se koraku nalazile potencijalne moderator varijable, vjerovanje u sudbinu u prvoj analizi te vjerovanje u rast u drugoj analizi. U četvrtom koraku obje regresijske analize nalazile su se interakcije potencijalnog moderatora s prediktorima. Preduvjeti regresijske analize i ovdje su zadovoljeni. U obje su analize prva dva modela statistički značajno objašnjavala dio varijance kriterija, prvi 8.9%, pri čemu je varijabla imaju li partneri djecu bila značajan negativan prediktor, dok je u drugom koraku objašnjeno još 35.8%, s dimenzijom izbjegavanja kao statistički značajnim negativnim prediktorom.

Rezultati prve hijerarhijske regresijske analize, one s vjerovanjem u sudbinu kao potencijalnom moderator varijablom, prikazani su u Tablici 4. Kad je u toj analizi u trećem koraku dodano vjerovanje u sudbinu, pokazalo se značajnim prediktorom zadovoljstva vezom, doprinoseći 1% njegove varijance. Pozitivan je prediktor, što znači da snažnije vjerovanje u sudbinu predviđa veće zadovoljstvo vezom kad se kontroliraju dimenzije nesigurne privrženosti i činjenica imaju li partneri djecu. Nadalje, u posljednjem se koraku interakcije vjerovanja u sudbinu i svake od dimenzija nesigurne privrženost nisu pokazale statistički

značajnima za predviđanje zadovoljstva vezom, odnosno nije pokazan moderatorski učinak. Time hipoteze 2a i 2b nisu potvrđene.

Tablica 4

Sažeti prikaz rezultata hijerarhijske regresijske analize s vjerovanjem u sudbinu kao potencijalnim moderatorom odnosa između dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom

Prediktor	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	-.14	.07	.06	.06
Duljina trajanja veze	.21	-.02	-.02	-.02
Kohabitacija	.00	-.01	.00	.00
Djeca	-.32**	-.15*	-.16*	-.16*
Dimenzija izbjegavanja		-.59**	-.60**	-.60**
Dimenzija anksioznosti		-.10	-.11*	-.11*
Vjerovanje u sudbinu			.10*	.10*
Sudbina × izbjegavanje				.00
Sudbina × anksioznost				.00
ΔR^2	.09	.36	.01	.00
R^2	.09	.45	.46	.46
F	6.11**	80.59**	4.08*	0.00

Napomena. Sudbina × izbjegavanje = interakcija vjerovanja u sudbinu i dimenzije izbjegavanja; Sudbina × anksioznost = interakcija vjerovanja u sudbinu i dimenzije anksioznosti.

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Konačno, u posljednjoj je regresijskoj analizi u treći koraku uvršteno vjerovanje u rast. Dobiveni regresijski koeficijenti prikazani su u Tablici 5. Samostalno se vjerovanje u rast nije pokazala statistički značajnim prediktorom. No, u četvrtom je koraku objašnjeno 2% varijance zadovoljstva vezom, pri čemu je interakcija vjerovanja u rast i dimenzije izbjegavajuće privrženosti dala statistički značajan doprinos, dok interakcija istog mentalnog sklopa s dimenzijom anksioznosti nije bila značajna. Vjerovanje u rast se stoga nije pokazalo moderatorom odnosa anksiozne privrženosti i zadovoljstva vezom, pa se hipoteza 2d odbacuje. Međutim, budući da je drugi interakcijski učinak značajan, odnosno vjerovanje u rast

predstavlja moderator varijablu koja usmjerava povezanost izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom, potrebno je utvrditi u kojem smjeru taj učinak djeluje.

Tablica 5

Sažeti prikaz rezultata hijerarhijske regresijske analize s vjerovanjem u rast kao potencijalnim moderatorom odnosa između dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom

Prediktor	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
	β	β	β	β
Dob	-.14	.07	.08	.11
Duljina trajanja veze	.21	-.02	-.03	-.02
Kohabitacija	.00	-.01	-.02	-.02
Djeca	-.32**	-.15*	-.15*	-.18*
Dimenzija izbjegavanja		-.59**	-.60**	-.57**
Dimenzija anksioznosti		-.10	-.11*	-.11*
Vjerovanje u rast			.06	.05
Rast × izbjegavanje				.12*
Rast × anksioznost				.02
ΔR^2	.09	.36	.00	.02
R^2	.09	.45	.45	.47
F	6.11**	80.59**	1.31	3.46*

Napomena. Rast × izbjegavanje = interakcija vjerovanja u rast i dimenzije izbjegavanja; Rast × anksioznost = interakcija vjerovanja u rast i dimenzije anksioznosti.

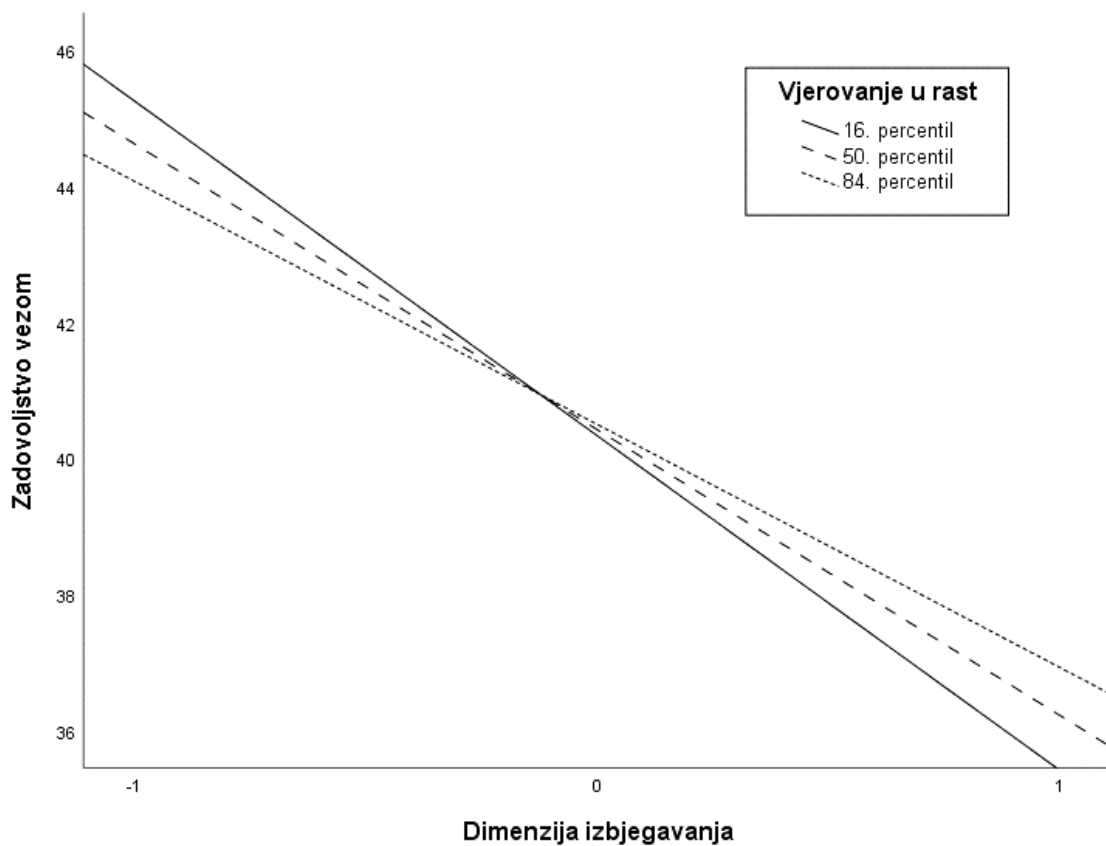
* $p < .05$; ** $p < .01$.

U svrhu utvrđivanja smjera spomenutog moderatorskog učinka ponovljena je moderatorska analiza pomoću Hayesova (2017) Processa s kontrolnom varijablom koja govori ima li par djecu, dimenzijom izbjegavanja kao prediktorom te moderator varijablom vjerovanje u rast kako bi se grafički prikazao njihov odnos. Pritom su rezultati prediktora standardizirani radi preglednosti prikaza. Radi usporedbe skupina koje se međusobno razlikuju po vjerovanju u rast kao tri kategorije izraženosti moderatorske varijable postavljeni su 16., 50. i 84. percentil budući da te vrijednosti pri normalnoj distribuciji rezultata također odgovaraju minus jednoj standardnoj devijaciji, aritmetičkoj sredini te plus jednoj standardnoj devijaciji rezultata. Dobiveni prikaz nalazi se na Slici 1. Iz njega se može iščitati da vjerovanje u rast ublažava

nagib regresijske linije, odnosno umanjuje negativnu povezanost između izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom. Točnije, ako je privrženost osobe visoko na dimenziji izbjegavanja, ona će biti manje nezadovoljna vezom što snažnije implicitno vjeruje u rast. Dakle hipoteza 2c je potvrđena.

Slika 1

Grafički prikaz moderatorskog učinka vjerovanja u rast na odnos dimenzije izbjegavanja i zadovoljstva vezom

Rasprava

Provedeno je istraživanje s ciljem ispitivanja odnosa između anksiozne i izbjegavajuće dimenzije privrženosti partneru, duljine trajanja veze, fiksne i razvojne dimenzije mentalnog sklopa o romantičnim odnosima te zadovoljstva trenutnom romantičnom vezom. Točnije, duljina trajanja veze i dimenzije mentalnog sklopa postavljene su kao potencijalni moderatori odnosa dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom. Pritom su statistički kontrolirane relevantne varijable odnosa poput zajedničkog življenja, imanja djece i duljine trajanja veze u

posljednjim analizama. Na temelju dosadašnjih teorijskih i empirijskih dosega pretpostavljeno je kako će se s duljinom trajanja veze povećati negativna povezanost obiju dimenzija privrženosti sa zadovoljstvom vezom. Osim toga, očekivalo se da će jednak učinak imati i statični mentalni sklop (vjerovanje u sudbinu), dok je posljednja pretpostavka bila da će razvojni mentalni sklop (vjerovanje u rast) umanjiti povezanost između anksioznosti, odnosno izbjegavanja, i zadovoljstva vezom.

Hipoteza o moderatorskom učinku duljine trajanja veze u ovom istraživanju nije potvrđena niti za jednu od dimenzija privrženosti. Taj nalaz nije u skladu s temporalnim modelom romantične privrženosti (TARA model) Haddena i suradnika (2014) prema kojem se nezadovoljstvo odnosom povećava što dulje on traje. Moguće je postaviti nekoliko argumenata o razlozima odsutnosti moderatorskog učinka. Prvenstveno, autori TARA modela pretpostavljaju relativnu nepromjenjivost stila privrženosti tijekom trajanja veze, dok su ishodi poput zadovoljstva vezom promjenjivi (Hadden i sur., 2014). Prema *hipotezi ukorijenjenosti* (eng. entrenchment) obrasci privrženosti otporniji su na promjenu što odnos dulje traje. Osobe koje su zajedno dulje vrijeme, za razliku od onih koji su tek kratko u vezi, pokazuju stabilniju privrženost partneru uslijed učvršćivanja radnih modela privrženosti (Fraley i sur., 2011b). Uz to, postoje nalazi o negativnoj povezanosti duljine trajanja veze i zadovoljstva istom (npr. Mitnick i sur., 2009), što je pokazano i u trenutnom istraživanju. Raspon trajanja veza u ovom istraživanju razlikuje od raspona iste varijable u studiji Haddena i suradnika (2014) na način da obuhvaća samo veze koje su do točke mjerenja trajale dulje od šest mjeseci, dok u prethodno spomenutom istraživanju nije bilo kriterija koliko najkraće mora trajati odnos da bi se uzeo u obzir pa su obuhvaćene i veze u svom začetku. Pad zadovoljstva s vremenom u prisutnosti nesigurne privrženosti najčešće se objašnjava time da početne ugodne emocije umanjuju učinak averzivnih reakcija tipičnih za nesigurnu privrženost (Vicary i Fraley, 2007). Međutim, uzevši u obzir to da su sudionice istraživanja bile u vezi najkraće šest mjeseci, moguće je da početno zadovoljstvo vezom nije uzeto u obzir, već su neugodna iskustva postojala u čitavom rasponu uzorka. Najprikladnije bi bilo isti istraživački problem u budućnosti ispitati longitudinalnim istraživanjem. K tome, u ovom istraživanju veze sudionica u prosjeku su trajale dulje nego u istraživanju Haddena i suradnika (2014) pri čemu je najdulje prijavljeno trajanje veze bilo gotovo dvostruko dulje u ovoj studiji. Primjerice, u istraživanju Feeney (1994) negativan učinak anksiozne privrženosti muža na zadovoljstvo brakom supruge pokazao se značajnim bez obzira na prirodu privrženosti supruge, no samo u skupini sudionika čiji su brakovi trajali dulje od 20 godina. Budući da su se u ovom istraživanju duljine trajanja veza kretale do

približno 41 godine, no sudionice s duljim trajanjima veze od 20 godina bile su podzastupljene, izvor razlike u nalazima ovog i prethodnih istraživanja mogao biti nelinearan odnos između dimenzija privrženosti i zadovoljstva vezom duž različitih raspona trajanja veze. Navedeno bi valjalo ispitati reprezentativnijim uzorkom prema duljini trajanja veze.

Što se tiče pojedine dimenzije privrženosti, u drugim je istraživanjima pokazano da su osobe izbjegavajuće privrženosti manje zadovoljne vezom što ona dulje traje, dok to nije bio slučaj za osobe anksiozne privrženosti (Candel i Turliuc, 2019; Saavedra i sur., 2010). U istraživanju Saavedre i suradnika (2010) pogoršanje u odnosu zadovoljstva vezom i anksioznosti kroz vrijeme facilitirali su sukobi među partnerima. Za izbjegavanje autori nisu pronašli jednak učinak pa sugeriraju da bi druge varijable, osim prisutnosti konflikta, mogle biti u podlozi pada zadovoljstva kod izbjegavajuće privrženosti. S druge strane, Li i Chan (2012) usmjeravaju pažnju na nalaz da je kod žena tendencija uključivanja u konflikt s partnerom pri pojavi nesuglasica u odnosu pozitivno povezana s obje dimenzije privrženosti. Stoga se otvara mogućnost alternativnih nalaza koji govore u prilog smanjenja zadovoljstva vezom s vremenom kod sudionica nesigurne privrženosti ukoliko bi se u obzir uzela prisutnost konflikata u odnosu. Uz to, Zagefka i suradnici (2021) kao korelate zadovoljstva vezom, uz stilove privrženosti, navode brižnost, empatiju, fizičku intimnost, osobine ličnosti, predanost, ljubav, uključivanje partnera u sliku o sebi te međuzavisnost. Kako bi se stekla što cjelovitija slika o odnosu privrženosti, duljine trajanja veze i zadovoljstva istom, bilo bi korisno planirati buduća istraživanja na način da se ti faktori uzmu u obzir.

Međutim, pretpostavke o moderatorskom učinku vjerovanja u sudbinu koji bi povećavao negativnu povezanost obiju dimenzija privrženosti sa zadovoljstvom vezom također su odbačene. O navedenom odnosu nema opsežne literature. Točnije, pronađena su samo dva rada koja su se prethodno bavila sličnim pitanjem. U istraživanju Chan (2016) osobe izbjegavajuće privrženosti bile su manje zadovoljne vezom što su više vjerovala u sudbinu, dok se isto nije pokazalo za sudionike anksiozne privrženosti. Teal (2018) je pak pokazala upravo suprotan učinak – pozitivan moderatorski učinak vjerovanja u sudbinu na odnos izbjegavajuće dimenzije privrženosti i zadovoljstva vezom. U svakom slučaju, u dosadašnjim razmotrenim studijama interakcija anksiozne privrženosti i implicitnog vjerovanja u sudbinu nije se pokazala značajnom. Nasuprot tome, oni koji su izbjegavajuće privrženi, a ne vjeruju da se veza ne može poboljšati ako u početku nisu zadovoljni vjerojatnije će ju prekinuti jer očekuju da će ona veza koja im je predodređena sudbinom od početka biti i zadovoljavajuća te će se u neugodnim

situacijama s partnerom nastojati od njega udaljiti (Knee i sur., 1998). Tako će u dugotrajnim vezama ostati samo one izbjegavajuće privržene osobe koje vjeruju u sudbinu i zadovoljne su vezom. Ista bi pojava istovremeno mogla objasniti razlike u nalazima između ovog i prethodnih istraživanja. Moguće je da u ovom istraživanju uzorak upravo zbog veće vjerojatnosti prekida od strane osoba izbjegavajuće privrženosti koje su nezadovoljne vezom nije obuhvatio sudionice tih karakteristika. Stoga postoji mogućnost da odnos izbjegavajuće privrženosti, zadovoljstva vezom i vjerovanja u sudbinu nije ispitan na uzorku koji obuhvaća čitav kontinuum tog odnosa, a postoji osnova za pretpostavku da bi vjerovanje u sudbinu moglo imati snažniji negativan učinak kod osoba s višim razinama izbjegavajuće privrženosti.

Dalje, u prethodnim istraživanjima povezanosti implicitnih teorija i zadovoljstva odnosom vjerovanje u sudbinu bilo je povezano s povišenim (Vannier i O'Sullivan, 2016), ali i sniženim zadovoljstvom odnosom (Shashwati i Kansal, 2019), ovisno o početnom zadovoljstvu i percepciji poželjnosti partnera (Knee, 1998). Vjerovanje u sudbinu može održati zadovoljstvo odnosom ako dođe do problema među partnerima jer je osoba motivirana vjerovanjem da će veza koja je sretno započela biti zadovoljavajuća cijelim svojim tijekom. S druge strane, problemi mogu potaknuti mišljenje da ta veza nije suđena i ne može se poboljšati, a nepoželjno ponašanje partnera je nepromjenjivo, što vodi nezadovoljstvu. K tome, osobe nesigurnih stilova privrženosti osjetljivije su na doživljene znakove problema u odnosu (Saavedra i sur., 2010). Budući da u ovom istraživanju nije ispitana procjena sudionica o konfliktu niti ponašanju partnera, moguće je da izvještaji o zadovoljstvu sudionica koje vjeruju u sudbinu i nisu se našle u intenzivnijem konfliktu s partnerom imaju suprotan učinak od odgovora onih koje su također priklonjene teoriji sudbine, ali su nezadovoljne uslijed doživljenih sukoba pa se u konačnici bez kontrole doživljaja konflikta ne pronalaze razlike između različitih intenziteta vjerovanja u sudbinu. Uz to, mogle bi biti važne interakcije teorije rasta i teorija sudbine, koje ovim istraživanjem nisu provjerene, ali i razlika između slike idealnog partnera i percipiranih osobina trenutnog partnera. Naime, pokazalo se da interakcija visokog vjerovanja u sudbinu i visokog vjerovanja u rast (orijentacija na optimizaciju veze) ublažava nezadovoljstvo kad je velik raskorak između željenih i doživljenih osobina partnera (Lisac, 2018).

Nadalje, pretpostavljeno je da vjerovanje u rast umanjuje povezanost između nesigurne privrženosti i zadovoljstva vezom. Hipoteze o zaštitnoj ulozi vjerovanju u rast kod osoba nesigurne privrženosti temeljene su na podacima o njegovu povoljnom učinku na zadovoljstvo

u uvjetima konflikta među partnerima jer osobe s visokim vjerovanjem u rast smatrat će sukob prilikom za razvoj veze (Knee i sur., 2004). U ovom istraživanju nije se pokazao takav učinak vjerovanja u rast na odnos anksioznosti i zadovoljstva vezom. Taj je nalaz u skladu s onim u istraživanju Teal (2018). Nasuprot tome, u trenutnoj je studiji utvrđeno da vjerovanje u rast ublažava odnos izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom, što nije pokazano u ranijim istraživanjima. Chan (2016) navodi značajno pozitivno djelovanje vjerovanja u rast na učinak izbjegavanja, no ono ne djeluje izravno na zadovoljstvo vezom, već ublažava negativan odnos izbjegavanja i predanosti u vezi. U budućim bi istraživanjima moglo biti korisno provjeriti ovaj odnos uzevši u obzir predanost u vezi, s obzirom na negativne implikacije izbjegavajuće privrženosti u odnosu na predanost zbog karakterističnog straha od bliskosti. Nadalje, činjenica da je za izbjegavanje pokazan moderatorski učinak vjerovanja u sudbinu, dok isto nije utvrđeno za anksioznost mogla bi se objasniti sljedećom pretpostavkom. Dok osobe anksiozne privrženosti imaju tendenciju aktivnog suočavanja s partnerom u situaciji percipirane mogućnosti napuštanja, izbjegavajuće privrženi će se u istim situacijama izolirati od partnera (Mikulincer i Shaver, 2007). S obzirom na spoznaju da će pojedinci orijentirani na rast tijekom sukoba vjerojatnije koristiti aktivne strategije poput razgovaranja o problemu (Bukvić, 2017; Kammarth i Dweck, 2006), moguće je da vjerovanje u rast smanjuje nezadovoljstvo kod visokog izbjegavanja putem facilitacije strategija otvaranja partneru, dok je kod anksioznosti komunikacija o problemu već prisutna.

Ograničenja te znanstvene i praktične implikacije nalaza istraživanja

Što se tiče generalnih ograničenja zaključaka provedene studije, prvi se nameće problem prigodnog uzorka. Različite dobne skupine, kao ni različite duljine trajanja veze, nisu ravnomjerno reprezentirane u uzorku te se sastojao isključivo od sudionica. U literaturi se često navode razlike u zadovoljstvu vezom ovisno o spolu, dobi i duljini trajanja veze (npr. Joel i sur., 2020; Sorokowski i sur., 2017) te u prirodi privrženosti ovisno o spolu (npr. Del Giudice, 2011). U budućim bi se istraživanjima trebalo nastojati prikupiti uzorak usporedive strukture po relevantnim varijablama radi mogućnosti egzaktnije usporedbe s nalazima dosadašnjih studija ali i međusobne usporedbe različitih skupina ovisno o tim čimbenicima. Dalje, vjerojatna je autoselekcija sudionika pri odluci žele li sudjelovati u istraživanju koje se odnosi na doživljaje u romantičnom odnosu. Naime, može se pretpostaviti veća spremnost osoba koje su zadovoljnije u vezi na sudjelovanje u takvoj vrsti istraživanja. Moguće je stoga da nisu prikupljeni odgovori dijela populacije na čije bi zadovoljstvo prediktori mogli imati snažniji

činak čineći ih nezadovoljnijima u vezi, a time vjerojatno i manje spremnima na sudjelovanje. U budućim bi istraživanjima moglo korisno biti iznaći načine motiviranja osoba nižeg zadovoljstva u vezi ili braku, poput polaznika bračnih savjetovališta, na sudjelovanje u istraživanju. Osim toga, pristranost odgovora prema većem zadovoljstvu ili prema snažnijem vjerovanju u rast mogla bi biti povezana sa socijalno poželjnim odgovaranjem sudionika, zbog čega također treba biti oprezan pri interpretaciji i generalizaciji.

Nadalje, podaci su dobiveni na uzorku žena, odnosno po jedne osobe iz ljubavnog para. To jest, zadovoljstvo vezom osobe moglo je biti povezano samo s procjenom vlastitog stila privrženosti i implicitnih uvjerenja. Na taj se način ne može zaključiti ništa o doprinosu tih osobina partnera za zadovoljstvo osobe, niti o podudarnosti u stilovima privrženosti i implicitnim teorijama među partnerima i povezanosti iste sa zadovoljstvom svakog od partnera. Novija istraživanja u ovom području nastoje dati odgovor dijadnom analizom, to jest promatranjem odgovora oba partnera kao međuzavisnih. Primjerice, prema *hipotezi o partnerskom učinku*, što je osoba snažnije nesigurno privržena, to će njezin partner biti manje zadovoljan u vezi (Daraboš, 2020). S druge strane, neke studije pokazuju da sličnosti u radnim modelima partnera predviđa zadovoljstva vezom (Luo i Klohnen, 2005). *Hipoteza sličnosti* pretpostavlja da podudarnost u privrženosti partnera može ublažiti negativne učinke nesigurne privrženosti na zadovoljstvo vezom posredstvom boljeg međusobnog razumijevanja strategija regulacije emocija i potreba partnera. Međutim, hipoteza nije potvrđena za dimenziju izbjegavanja zbog karakteristične prirode straha od zbližavanja koji je osobito štetan po zadovoljstvo odnosom kada je prisutan kod oba partnera (Conradi i sur., 2021). Osim toga, neki autori tvrde kako sigurna privrženost partnera podržava pozitivnije obrasce reagiranja, djelujući pozitivno na zadovoljstvo kod nesigurno privrženih pojedinaca (Ivančić, 2009; Vicary i Fraley, 2007). Budući da u ovom istraživanju nisu u obzir uzeti odgovori oba partnera, ne može se zaključiti o mogućim učincima stila privrženosti ili mentalnog sklopa partnera sudionica na njihove odgovore. Uz to, u području mentalnih sklopova nije pronađeno istraživanje koje se bavilo sličnim pitanjima koristeći analizu parova. Preporučuje se u budućim istraživanjima provjeriti odnose pretpostavljene ovim istraživanjem na uzorku romantičnih parova kako bi se stekao cjelovitiji uvid u odnos privrženosti, mentalnih sklopova i zadovoljstva vezom partnera u kontekstu odnosa između partnera.

U konačnici, kao istaknutu prednost ovog istraživanja treba navesti praktične implikacije nalaza o pozitivnom djelovanju vjerovanja u rast na zadovoljstvo vezom kod osoba

izbjegavajuće privrženosti. Naime, izbjegavajuća privrženost rizičnija je za zadovoljstvo odnosom od anksiozne (npr. Candel i Turliuc, 2019; Vicary i Fraley, 2007). S druge strane, vjerovanje u rast predviđa zdravije odnose (Knee i Canevello, 2006), a uz to ima i ulogu zaštitnog faktora koji umanjuje negativan učinak izbjegavajuće privrženosti na zadovoljstvo vezom i moguće ga je oblikovati kognitivnim restrukturiranjem (Dweck, 1996; Thompson i sur., 2020). Već i sama edukacija o postojanju različitih implicitnih teorija može usmjeriti vjerovanje osobe ka orijentaciji na rast (Dweck, 2018). Stoga bi u psihoterapijskom i savjetodavnom radu, a osobito u radu s parovima, od koristi moglo biti usmjeriti se na implicitne teorije o vezi te usmjeriti napore u razvoj vjerovanja u rast u svrhu osnaživanja orijentacije prema radu na odnosu i povećanja zadovoljstva i ostalih pozitivnih ishoda među partnerima, poput konstruktivne komunikacije. Isto bi se moglo primijeniti i na preventivne programe za mlade kako bi ulagali u što više zadovoljavajuće odnose u budućnosti, s ciljem poduzimanja jednog od koraka ka kvaliteti ostalih životnih ishoda.

Zaključak

Cilj ovog rada bio je istražiti odnos dimenzija privrženosti partneru, duljine trajanja veze, dimenzija implicitnih teorija o vezama te i zadovoljstva romantičnim odnosom. U odnosu anksiozne i izbjegavajuće dimenzije privrženosti te zadovoljstva vezom ni duljina trajanja veze niti vjerovanje u sudbinu nisu se pokazali značajnim medijatorima. Vjerovanje u rast nije imalo značajno djelovanje na odnos anksiozne privrženosti i zadovoljstva vezom, no moderiralo je negativan odnos izbjegavajuće privrženosti i zadovoljstva vezom na način da je umanjilo negativno predviđanje zadovoljstva vezom.

Literatura

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. i Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Psychology Press.
<https://doi.org/10.4324/9780203758045>. (Izvorni rad objavljen 1978).
- Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178. <https://doi.org/10.1177/0265407590072001>
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 61(2), 226-244.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226>
- Blažeka Kokorić, S. i Gabrić, M. (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 551-572.
<https://hrcak.srce.hr/47815>
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation, Anxiety and Anger*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (Vol. 2). Basic Books.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D. i Beach, S. R. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 964-980. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00964.x>
- Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult romantic attachment: An integrative overview. U J. A. Simpson i W. S. Rholes (Ur.), *Attachment theory and close relationships* (str. 46-76). Guilford Press.
- Bukvić, M. (2017). *Odnos implicitnih teorija o vezama i strategija prilagodbe na destruktivno ponašanje partnera*. [Diplomski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu].
<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9479/1/mbukvic2017.pdf>

- Burnette, J. L. i Franiuk, R. (2010). Individual differences in implicit theories of relationships and partner fit: Predicting forgiveness in developing relationships. *Personality and Individual Differences*, 48(2), 144–148. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.09.011>
- Candel, O. S. i Turliuc, M. N. (2019). Insecure attachment and relationship satisfaction: A meta-analysis of actor and partner associations. *Personality and Individual Differences*, 147, 190–199. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.04.037>
- Chan, H. M. (2016). *Implicit beliefs as a moderator: The relationship between adult attachment style and romantic relationship quality*. [Diplomski rad, The education university of Hong Kong]. <https://www.lib.eduhk.hk/pure-data/nonpub/201807774/201807774.html>
- Chopik, W. J., Edelstein, R. S. i Grimm, K. J. (2019). Longitudinal changes in attachment orientation over a 59-year period. *Journal of Personality and Social Psychology*, 116(4), 598–611. <https://doi.org/10.1037/pspp0000167>
- Chung, M. S. (2014). Pathways between attachment and marital satisfaction: The mediating roles of rumination, empathy, and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 70, 246-251. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2014.06.032>
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G. i Aiken, L. S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences (3rd ed.)*. Erlbaum.
- Conradi, H. J., Noordhof, A. i Kamphuis, J. H. (2021). Satisfying and stable couple relationships: Attachment similarity across partners can partially buffer the negative effects of attachment insecurity. *Journal of Marital and Family Therapy*, 47(3), 682–697. Wiley. <https://doi.org/10.1111/jmft.12477>
- Crittenden, P. (2006). A Dynamic-Maturational Model of Attachment. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*. 27. <https://doi.org/10.1002/j.1467-8438.2006.tb00704.x>

- Daraboš, D. (2020). *Efekti stilova privrženosti na zadovoljstvo vezom: dijadna analiza* [Diplomski rad, Filozofski fakultet sveučilišta u Rijeci].
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:399551>
- Del Giudice M. (2011). Sex differences in romantic attachment: a meta-analysis. *Personality & social psychology bulletin*, 37(2), 193–214.
<https://doi.org/10.1177/0146167210392789>
- Dweck, C. S. (1996). Implicit theories as organizers of goals and behavior. U P. M. Gollwitzer i J. A. Bargh (Ur.), *The psychology of action: Linking cognition and motivation to behavior* (str. 69–90). The Guilford Press.
- Dweck, C. S. (2018). *Mentalni sklop: Nova psihologija uspjeha*. (N. Palašić, Prev.). Harfa.
- Dweck, C. S., Chiu, C. i Hong, Y. (1995). Implicit Theories and Their Role in Judgments and Reactions: A Word From Two Perspectives. *Psychological Inquiry*, 6(4), 267–285.
https://doi.org/10.1207/s15327965pli0604_1
- Feeney, J. A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfaction across the life cycle of marriage. *Personal Relationships*, 1(4), 333–348.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1994.tb00069.x>
- Fincham, F. D., Rogge, R. i Beach, S. R. H. (2018). Relationship satisfaction. U A. L. Vangelisti i D. Perlman (Ur.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (str. 422–436). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316417867.033>
- Finkel, E. J., Burnette, J. L. i Scissors, L. E. (2007). Vengefully ever after: Destiny beliefs, state attachment anxiety, and forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(5), 871–886. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.5.871>
- Fischer, M. S., Baucom, B. R. W., Baucom, D. H., Sheng, E., Atkins, D. C. i Hahlweg, K. (2018). When the “U” is not Inverted: Trajectories of Expressed Emotional Arousal

- Predict Relationship Satisfaction. *Family Process*, 58(2), 463–477.
<https://doi.org/10.1111/famp.12406>
- Fraley, R. C. i Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of general psychology*, 4(2), 132-154. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.2.132>
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M. i Brumbaugh, C. C. (2011a). The experiences in close relationships—Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological assessment*, 23(3), 615 - 625. <https://doi.org/10.1037/a0022898>
- Fraley, R. C., Vicary, A. M., Brumbaugh, C. C. i Roisman, G. I. (2011b). Patterns of stability in adult attachment: an empirical test of two models of continuity and change. *Journal of personality and social psychology*, 101(5), 974–992.
<https://doi.org/10.1037/a0024150>
- Fraňuk, R., Cohen, D. i Pomerantz, E. M. (2002). Implicit theories of relationships: Implications for relationship satisfaction and longevity. *Personal Relationships*, 9(4), 345–367. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.09401>
- Graham, J. M., Diebels, K. J. i Barnow, Z. B. (2011). The Reliability of Relationship Satisfaction: A Reliability Generalization Meta-Analysis. *Journal of family psychology*, 25(1), 39-48. <https://doi.org/10.1037/a0022441>
- Graham, J. M., Liu, Y. J. i Jeziorski, J. L. (2006). The Dyadic Adjustment Scale: A reliability generalizability meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 68, 701–717.
<https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00284.x>
- Hadden, B. W., Smith, C. V. i Webster, G. D. (2014). Relationship duration moderates associations between attachment and relationship quality: meta-analytic support for the

- temporal adult romantic attachment model. *Personality and social psychology review*, 18(1), 42–58. <https://doi.org/10.1177/1088868313501885>
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford publications.
- Hazan, C. i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Howell, D. C. (2010). *Statistical Methods for Psychology: Seventh edition*. Wadsworth Cengage Learning.
- Hui, C. M., Bond, M. H. i Molden, D. C. (2011). Why Do(n't) Your Partner's Efforts at Self-Improvement Make You Happy? An Implicit Theories Perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin* 38(1), 101–113. <https://doi.org/10.1177/0146167211420734>
- Iličić, Z., Antičević, V. i Britvić, D. (2013). Rodne osobitosti u stilovima privrženosti ljubavnim partnerima. *Socijalna psihijatrija*, 41(2), 133-139. <https://hrcak.srce.hr/111276>
- Ivančić, V. (2020). *Privrženost, regulacija afektivnih stanja i zadovoljstvo u ljubavnim vezama* [Diplomski rad, Filozofski fakultet Osijek]. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:969816>
- Joel, S., Eastwick, P. W., Allison, C. J., Arriaga, X. B., Baker, Z. G., Bar-Kalifa, E., Bergeron, S., Birnbaum, G. E., Brock, R. L., Brumbaugh, C. C., Carmichael, C. L., Chen, S., Clarke, J., Cobb, R. J., Coolsen, M. K., Davis, J., de Jong, D. C., Debrot, A., DeHaas, E. C., Derrick, J. L., ... i Wolf, S. (2020). Machine learning uncovers the most robust self-report predictors of relationship quality across 43 longitudinal couples studies.

- Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(32), 19061–19071.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1917036117>
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6, 73-71. <https://hrcak.srce.hr/3229>
- Kammrath, L. K. i Dweck, C. (2006). Voicing conflict: preferred conflict strategies among incremental and entity theorists. *Personality & social psychology bulletin*, 32(11), 1497–1508. <https://doi.org/10.1177/0146167206291476>
- Karney, B. R. i Bradbury, T. N. (1995). Assessing longitudinal change in marriage: An introduction to the analysis of growth curves. *Journal of Marriage and the Family*, 57, 1091-1108. <https://doi.org/10.2307/353425>
- Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling: Fourth edition*. The Guilford Press.
- Knee, C. R. (1998). Implicit theories of relationships: Assessment and prediction of romantic relationship initiation, coping, and longevity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 360–370. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.2.360>
- Knee, C. R. i Canevello, A. (2006). Implicit Theories of Relationships and Coping in Romantic Relationships. U K. D. Vohs i E. J. Finkel (Ur.), *Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes* (str. 160–176). The Guilford Press.
- Knee, C. R. i Petty, K.N. (2013). Implicit theories of relationships: Destiny and Growth beliefs. U J. Simpson i L. Campbell (Ur.) *Oxford handbook of close relationships*. (str. 183-198). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398694.013.0009>
- Knee, C. R., Nanayakkara, A., Vietor, N. A., Neighbors, C. i Patrick, H. (2001). Implicit Theories of Relationships: Who Cares if Romantic Partners Are Less than Ideal?

- Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(7), 808–819.
<https://doi.org/10.1177/0146167201277004>
- Knee, C. R., Patrick, H. i Lonsbary, C. (2003). Implicit theories of relationships: Orientations toward evaluation and cultivation. *Personality and Social Psychology Review*, 7(1), 41-55. DOI: 10.1207/S15327957PSPR0701_3
- Knee, C. R., Patrick, H., Vietor, N. i Neighbors, C. (2004). Implicit Theories of Relationships: Moderators of the Link Between Conflict and Commitment. *Personality & social psychology bulletin*. 30, 617-28. DOI: 10.1177/0146167203262853.
- Li, T. i Chan, D.K.S. (2012). How anxious and avoidant attachment affect romantic relationship quality differently: A meta-analytic review. *European Journal of Social Psychology*, 42(4), 406–419. <https://doi.org/10.1002/ejsp.1842>
- Lisac, P. (2018). *Implicitne teorije o ljubavnim vezama, percepcija partnera i zadovoljstvo u vezi* [Diplomski rad, Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu].
<https://core.ac.uk/download/pdf/299375981.pdf>
- Luo, S. i Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(2), 304-326. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.2.304>
- Main, M. (2009). Recent Studies in Attachment: Overview with Selected Implications for Clinical Work. U S. Goldberg, R. Muir, i J. Kerr (Ur.), *Attachment Theory: Social, Developmental and Clinical Perspectives* (str. 407-474). Routledge. (Izvorni rad objavljen 1995).
- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.

- Mitnick, D. M., Heyman, R. E. i Smith Slep, A. M. (2009). Changes in relationship satisfaction across the transition to parenthood: A meta-analysis. *Journal of Family Psychology*, 23, 848-852. <https://doi.org/10.1037/a0017004>
- Norton, R. (1983). Measuring Marital Quality: A Critical Look at the Dependent Variable. *Journal of Marriage and Family*, 45(1), 141–151. <https://doi.org/10.2307/351302>
- Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2001). Broj djece u obitelji i spol bračnoga partnera kao prediktori bračne kvalitete. *Društvena istraživanja*, 10 (4-5(54-55)), 709-730. <https://hrcak.srce.hr/20001>
- Peruško, M. (2021). *Odnos nekih aspekata unutarnjih radnih modela, meta-emocija i privrženosti* [Diplomski rad, Filozofski fakultet Osijek].
- Saavedra, M. C., Chapman, K. E. i Rogge, R. D. (2010). Clarifying links between attachment and relationship quality: Hostile conflict and mindfulness as moderators. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 380–390. <https://doi.org/10.1037/a0019872>
- Shashwati, S. i Kansal, P. (2019). Is There A Right Way to Love? : Mindset in Romantic Relationships. *International Journal of Innovative Studies in Sociology and Humanities*, 4(2), 65-73. <https://ijissh.org/storage/Volume4/Issue2/IJISSH-040211.pdf>
- Sorokowski, P., Randall, A. K., Groyecka, A., Frackowiak, T., Cantarero, K., Hilpert, P., Ahmadi, K., Alghraibeh, A. M., Aryeetey, R., Bertoni, A., Bettache, K., Błazejewska, M., Bodenmann, G., Bortolini, T. S., Bosc, C., Butovskaya, M., Castro, F. N., Cetinkaya, H., Cunha, D., ... i Sorokowska, A. (2017). Marital satisfaction, sex, age, marriage duration, religion, number of children, economic status, education, and collectivistic values: Data from 33 countries. *Frontiers in psychology*, 8, 1199. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01199>
- Spanier, G. B. (1989). *Dyadic Adjustment Scale manual*. Multi-Health Systems.

- Tadinac, M., Kamenov, Ž., Jelić, M. i Hromatko, I. (Ur.). (2007). *Što ljubavnu vezu čini uspješnom? Izvještaj s XV. Ljetne psihologijske škole*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, FF-Press.
- Teal, S. (2018). The Association of Attachment and Marital Satisfaction Mediated by Implicit Theories of Relationships. *Clinical Psychology Dissertations*, 28. https://digitalcommons.spu.edu/cpy_etd/28
- Thompson, A. E., Capesius, D., Kulibert, D. i Doyle, R. A. (2020). Understanding Infidelity Forgiveness: An Application of Implicit Theories of Relationships. *Journal of Relationships Research*, 11. <https://doi.org/10.1017/jrr.2019.21>
- Vannier, S. A. i O'Sullivan, L. F. (2016). Passion, connection, and destiny. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34 (2), 235–257. <https://doi.org/10.1177/0265407516631156>
- Vicary, A. M. i Fraley, R. C. (2007). Choose Your Own Adventure: Attachment Dynamics in a Simulated Relationship. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(9), 1279–1291. doi:10.1177/0146167207303013
- Warner, R. M. (2012). *Applied statistics: From bivariate through multivariate techniques*. Sage Publications.
- Zagefka, H., Clarke, Z., Kabeli, G., Lundy, C., Plumtree, A. i Smith, G. (2021). Lay Beliefs About Romantic Relationships: A Mediator of the Effect of Family Dysfunction on Romantic Relationship Satisfaction. *Journal of Adult Development*, 28(4), 299–308. <https://doi.org/10.1007/s10804-021-09374-4>